

The Project Gutenberg eBook of Helsinkiin, by Juhani Aho

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Helsinkiin

Author: Juhani Aho

Release date: October 2, 2004 [EBook #13580]

Most recently updated: December 18, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HELSINKIIN ***

Produced by Tapio Riikonen

HELSINKIIN

Kirj.

Juhani Aho

WSOY, Porvoo, 1920.

I.

Kuopion rannassa soivat lähtevien laivain kellot jo toiseen kertaan. »Elias Lönnrot» oli isoin ja komein laiva, joka vei matkustajia etelään päin, Helsinkiin ja muuanne, ja sen kello aloitti ensiksi. Sen soidessa yhtyivät soimaan pienempäin laivain kellot, ja ne helistivät yht'aikaa, kilvan keskenään.

Oli sunnuntai-aamu, jolloin joutilas väki vartavasten tulee rantaan katsomaan, ketä lähtee. He tulevat kiireissään yli satamatorin, ovat hommassa, niinkuin olisi heillä pelko myöhästymisestä. Laivasillalle tultua katsellaan tuikeasti ja terävästi, niinkuin olisi asia jotain tavata. Mutta sitten rauhoitutaan ja asetutaan vähän taammaksi tarkastamaan niitä, jotka ovat lähtevän näköisiä.

Antti oli ylioppilas. Hän oli suorittanut tutkintonsa mennä kevännä ja oli nyt lähdössä ensi lukukaudekseen Helsinkiin lukemaan. Hän seisoi laivasillalla lähellä kulkulautaa. Päässä oli valkoinen rutistumaton, sisarien puhtaaksi pesemä ylioppilaslakki ja kaulassa riippui nahkainen matkalaukku, hiukan takana päin vasemman lanteen käänteessä. Palttoo oli nähtävästi uusi, eilen räätälistä saatu, samettikauluksinen, ja pienestä rintataskusta piipotti punaraitainen nenäliina, joka juuri kotoa lähdetäessä oli siihen siististi ja varovasti hypistetty.

—Kuule, Antti, eiköhän sinun jo pitäisi nousta laivaan ... se saattaa lähteä, ja sinä ehkä jäät ... jos ne ottavat pois laudan...

Se oli hänen äitinsä, joka häntä laivaan kiirehti. Koko perhe oli tietysti saattamassa, nimittäin isä, äiti, kaksi sisarta ja muutamia sukulaisia ja tuttavvia. He seisoivat ahtaassa ryhmässä Antin ympärillä ja odottivat vain kellon kolmatta kalahdusta, joka aina tuntui viipyvän niin kauhean kauan.

Antti oli nähtävästi pahalla tuulella. Otsa rypyssä ja olkapäitään hermostuneesti kohotellen seisoi hän äitinsä vieressä syrjittäin häneen. Äiti oli pieni, matala ja hento eikä yletynyt poikaansa kuin parahiksi kainaloon. Levottomana ja huolekkaana koetti hän kuitenkin saavuttaa häntä edes silmiin näkemään. Mutta ne harhailivat sinne tänne yli väkijoukon, eikä äiti tahtonut saada pojan huomiota puoleensa, jonka olisi viimeisellä eron hetkellä halunnut kokonaan omistaa.

—Ketä sinä, Antti, katselet? Onko sinulla siellä joku, jota tahdot tavata?

—Ei ole.

Antti käänsi kasvonsa toisaanne päin haihduttaakseen noita, jotka seurasivat jokaista hänen liikettään ja kasvojensa värettä. Mutta vähän ajan päästä kiintyi hänen huomionsa kuitenkin taas sinne, missä oli väkeä kokoontunut toiselle laivasillalle »Ilman» lähtöön.

—Muistitko, Antti, ottaa kalvokkaat käteesi?—Eihän sinulla niitä olekaan!

—Kuinka minä niitä nyt käteeni?

—Minkä tähden et ... järvellä tuulee niin kylmästi avonaiseen hihaan ... vaan ehkä sinä oletkin salongissa ... olekin vaan salongissa, Antti!

—Kyllä, kyllä!

—Miksi sinä, Antti, olet niin kärsimätön? sanoi äiti vähän loukkaantuneena.

—Mutta minkä tähden et sinäkään anna sen olla rauhassa? murahti siihen isä, joka seisoi toisella puolen Anttia ja oli tyytymätön siitä, ettei odotus loppunut.—Tottahan tuollainen iso poika jo katsoo itsensä ... etkähän sinä sen perässä enää kuitenkaan saata sen pitemmälle hypätä.

Äidin leuka alkoi yhä tiheämmin vavahdella, ja hän koki turhaan niellä itkuaan. Sisarienkin silmät rupesivat kostumaan, eikä nenäliinoja enää pantu taskuun. Anttia tämä hellyys hävetti, eikä hän tuntenut vähintäkään sääliä äitiänsä kohtaan, pikemmin harmia. Hän olisi jo mennyt laivaan, ellei äiti olisi tarttunut hihaan ja pidellyt sitä kuin pihtien välissä.

Ei kukaan puhunut pitkään aikaan. Ympärillä vain kuhisi ja kihisi ihmisiä, jotka yhtämittaa survivat milloin selkään milloin kylkeen. Joutilaita kokoontui yhä enemmän, ne jäivät seisomaan siihen kerroksittain tukkien tien toisilta, joilla oli asiaa mennä ja tulla. Ajurien kärryt kolisivat, hevosten kaviot kalkkoivat kiviseen tantereeseen, ja yhä uusia ajoi kaupungista. Kapsäkeillä, kirstuilla, kohverteilla ja kaikenlaisilla kapineilla sälytetyitä kärryjä peruutettiin aivan laivasillan reunalle, ja siitä tavarat mätettiin laivaan. Kapteeni hääri edestakaisin ja huusi ja komensi heikonlaisella suomenkielellä. Ja laiva puhkui malttamattomuudesta. Piipuista ja kupeessaan olevasta reiästä puhalsi se valkoista höyryä, joka peitti peräpuolen sakeaan pilveen. Konekin jo hiljaa käydä jyskytteli, koetteli voimiaan, ja köydet olivat pingolla kuin juoksuhaluisen syöttilään ohjakset, jota ajaja ei päästä menemään, mutta joka hirtahtelee ja kuolaimiaan pureskellen jalkojaan nostelee.

Sitä katselivat siinä Antti, hänen isänsä ja sisaret, ajattelematta, mitä katselivat. Mutta äiti vain katseli Anttia.

Isä oli pienenlainen, vähän kumarahartiainen mies, ja hänen palttoonsa kaulus oli pystyssä. Kädessään oli hänellä päästään koukistettu meren ruoko. Sisaria oli kaksi, jotenkin yhdennäköisiä. Molemmat he olivat puetut aivan samanlaisiin vaatteisiin. Vanhempi oli vähän vakavamman ja kuivemman näköinen. Nuoremassa sitä vastoin näkyi vielä tuota notkeutta ja mehua, joka on ominaista kaksikymmenvuotiaalle, mutta joka pikkukaupungeissa tavallisesti niin pian haihtuu.

Yhdessä kohden seisominen kävi hänelle ikäväksi ja hän kääntyi puhelemaan erään »hyvän ystävänsä» kanssa.

—Sinun veljesi menee Helsinkiin? kuuli Antti ystävänsä sopottavan.

—Niin hän menee.

—Tuleeko hän jouluksi kotiin?

—Kyllä hän tulee.

—No, onko sinulla ikävä häntä?

—Kyllä tuntuu tyhjältä, kun hän on poissa.

—Eikös sinulla ole muitakin ikävä...?

—Ketä muita?

—Pekkahan menee kanssa tässä laivassa ... missä hän on, kun ei häntä vielä näy?

—Voi, voi, en minä tiedä, ja laiva kohta lähtee!

—Tuolla hän jo juoksee!

Pekka, joka sieltä tuli, oli näet Antin nuoremman sisaren sulhanen. Eivät he kuitenkaan vielä julkikihloissa olleet. Ainoastaan sukulaisille oli sanottu asiasta, jota ei tahdottu ilmaista ennen kuin Pekka oli suorittanut papintutkintonsa, joka tapahtui jouluksi. Oli Anna kertonut siitä myöskin joillekuille parhaille ystävilleen suurena salaisuutena. Ja muuten tiesi sen sitä paitsi koko kaupunki.

Yhtäkaikki tervehti Pekka yhtä kylmästi ja kohteliaasti morsiantaan kuin kaikkia muitakin, sillä hän osasi käyttäytyä ja taisi hillitä tunteensa. Hän tuli kapsäkkiään kantaen, rynnisti leveillä hartioillaan seisovia syrjään ja teki tervehdyksensä itsetietoisesti tyytyväisesti.

Kun hän oli kaikkia tervehtinyt ja antanut kättä kaikille, ryhtyi hän vilkkaasti puhelemaan ja selittämään, minkä tähden oli viipynyt. Ei ollut saanut ajuria j.n.e. Suurella uteliaisuudella sitä sisaret kuuntelivat ja kaikki sukulaisystävät, sillä Pekka oli aina ollut tätien lemmikki. Hän oli siivo poika, kuului raittiusseuraan, ei tupakoinut, joi ainoastaan kahvia, teetä ja vesiä, luki ahkeraan ja jutteli kovin mielellään.

Vaan nyt keskeytti hänet Antin äiti. Hän pyysi Pekkaa, joka oli vanhempi ja kokeneempi, pitämään huolta Antista ja neuvomaan häntä kuin nuorempaa veljeään. Ja Antin piti kuulla ja ottaa vaaria siitä, mitä Pekka hänelle sanoi.

Antti kohotti kärsimättömästi olkapäitään, sillä hän ei voinut sietää Pekkaa. Sellainen sileänaamainen esimerkki, josta hänen alinomaa käskettiin vaaria ottamaan. Hän ei suinkaan ollut mikään lapsi enää, joka ei olisi kyennyt toisten taluttamatta kävelemään. Hän oli täysikasvuinen mies ja kokenut enemmän kuin moni muu nuori mies hänen iällään. Johan hän oli ollut onnettomasti rakastunutkin, ja oli parhaallaan.

Pekka vastasi äidin kehoitukseen ainoastaan epämääräisellä hymyilyllä, sillä sisaren sulhasena hän tahtoi olla hyvissä väleissä veljen kanssa, jota kaikki kotona ihailivat.

—Minä saan sanoa terveisiä sisarelteni ... minä juuri saatoin hänet »Ilmaan» ... hän olisi tullut hyvästille tänne, mutta pelkäsi, että jos laiva jättää.

Molemmat sisaret tietysti voivottelemaan sitä, kun eivät saaneet sanoa Almalle hyvästä. Jos ehtisi vielä mennä! Mutta ei nyt enää ehti.

Kun Antti kuuli Almasta puhuttavan, tuli hänen katseensa epävarmaksi, ja hän tunsu punastuvansa.

Pekalla oli kapsäkkinsä koko ajan kädessään, ja sisaret kehoittivat häntä viemään sen laivaan ja tulemaan sitten takaisin vielä juttelemaan.

Mutta silloin katsoi isä kelloaan ja ilmoitti miltei vihaisesti, ettei ole aikaa jälellä kuin puolitoista minuuttia. Joka menee, niin sen on parasta heittää hyvästinsä ja jäädä laivaan samalla.

Äiti tarttui Anttia napinläpeen ja veti hänet muista vähän erilleen.

—Pane sinä palttoosi kiinni, Antti ... nyt tuulee niin kylmästi... Jos laivassa nouset kannelle, niin ota turkki hartioillesi. Mutta missä on sinun kaulaliinasi?

—Siellä se on jossain ... en minä tiedä.

—Ja kirjoita sinä ainakin kerta viikossa, jos et joka postissa ennätä.

—Kyllä minä kirjoitan.

—Ja koeta nyt, Antti, elää niin säästävaisesti kuin mahdollista, kun pappa tahtoo niin tarkkaa tiliä... Sinun on ehkä vaikea panna kirjaan kaikkia pikkumenoja, niin tässä on sinulle vähän käsirahaa, joita

minä olen säästänyt ... jos sattuu mielesi tekemään leivoksia tai jos tarvitset jonkun rusetin tai jonkun...

Mutta silloin lyödä kalahti kieli kellon laitaan kolmannen kerran, ja kiireesti sai äiti pistetyksi paperikäärön Antin käteen.

Sitten sulki hän Antin hellään syliinsä. Ripustautui hänen kaulaansa ja puristi, tahtomatta koskaan heittää. Hän olisi melkein tahtonut pitää häntä kiinni niin kauan, että laiva olisi ehtinyt jättää... Nyt hän menee, lähtee ulos suureen maailmaan, kuka tiesi minkälaisia kohtaloita kokemaan! Ja äiti tavoitti suutelemaan poikaansa, kohosi varpailleen ja koki kurkottautua hänen huulilleen. Mutta poika vältti. Hän piti itseään jo liian suurena suudellakseen äitiään näin kaikkien nähden. Ja pudisti sentähden vain hätäisesti sekä hänen kättään että muiden käsiä ja kiiruhti huojuvaa kulkulautaa myöten laivaan.

Pekka heitti hellemmät jäähyväiset heille kaikille, kiitti ja kumarsi matkalle toivotetusta onnesta ja koki pusertaa harmaista, matalapohjaisista silmistään syviä silmäyksiä jokaiseen, jonka kättä hän puristi.

—Otta landgongi pois! huusi kapteeni, ja se kiskaistiin laivasillalle melkein Pekan jalkain alta.

Antti nousi komentosillalle ja koetti seisoa siellä niin, että hänen asentonsa näyttäisi siltä, kuin hän olisi aikuinen mies. Äidin liiallinen hellyys, isän vakavuus ja varmuus ja sisarien suojelevat silmäykset, ne olivat tähän saakka estäneet hänen rinnassaan asuvia aikamiehen tunteita oikein vaikuttamasta. Mutta nyt seisoi holhoojat tuolla alhaalla pieninä ja voimattomina. Hän seiso i täällä, ylempänä heitä, lähtemässä, itsenäisen miehen merkki otsassa. Vasen käsi oli taskussa ja oikea poveen pistettynä. Nenäliinan nurkka yhä piipotti rintataskusta esille.

Laivaa siirrettiin ulommas, ja juopa laidan ja laivasillan välillä suureni yhä.

Alhaalta kuului vielä ääni huutavan:

—Antti, muista nyt, mitä olen sanonut!—Hyvästi Antti! Hyvästi, Antti!—jota seurasi melkein epätoivoisen kiihkeä nenäliinan huiskutus.

Pekka raivosi vastaan omalla nenäliinallaan, juoksi kantta pitkin, nosteli lakkiaan ja nyökytteli päätään. Antti ei tehnyt yhtään mitään. Hän pysyi liikkumatonna perämiehen vieressä ja koskettihan vain pari kertaa lakkinsa lippaa.

—Huiskuta sinäkin, Antti, etkö näe, kuinka kaikki muut huiskuttavat!

Silloin täytyi Antinkin vetää nenäliinansa esille. Vitkaan kohotti hän sitä pari kolme kertaa ja pisti sitten taas taskuunsa.

»Ilma» oli lähtenyt laituristaan samaan aikaan ja mennä suhkasi jo täyttä vauhtia suuremman ja hitaamman laivan keulan editse.

—Hyvästi Pekka ja Antti! huudahti yht'äkkiä sulava naisääni »Ilmasta».

Alma, Pekan sisar, seiso i siellä solakkana »Ilman» perässä, piteli viiritangosta ja liehutti hänkin toisella kädellä valkoista liinaa. Pekka alkoi heti kohta riehua sinnepäin; mutta Antti koetti kohottaa lakkiaan niin kohteliaasti kuin suinkin.

Alma oli se, johon hän oli ollut onnettomasti rakastunut ja oli vieläkin. Se oli ikävä, surullinen juttu, siksi oli hän nyt jäykkä kaikille, siksi hän ei voinut olla hellä omaisilleenkaan, sentähden halusi hän päästä vapauteen, ja sentähden »halveksi hän koko maailmaa.» Nyt poistui hän tuonne pohjoiseen, Antti lähti etelää kohti. Heidän tiensä erosivat, erosivat ikuisesti. Ja kun valkoinen höyrypilvi yht'äkkiä laski »Ilman» piipusta ja peitti vaippaansa koko peräpuolen laivaa ja Almakin sinne katosi, niin olisi Antin tehnyt mieli levittää kätensä ja huudahtaa katkera »haa!» Mutta kun kapteeni samassa komensi koneen täyteen työhön ja kun propelli perän alla särpäisi vettä rintansa täydeltä ja laiva nytkähtäen ojensihe menemään, niin vaihtui mieliala samassa niinkuin sen, jota yht'äkkiä pudistetaan hereille pahasta painajaisesta. Antin rinnassa hyppäsi riemun tunne päällepäin, riippumattomuus riipaisi mukaansa ja tuntui siltä, kuin elämä nyt vasta olisi oikein irtautunut luistamaan.

—Nyt se meni, huokaisi äiti rannalla, josta ei lähtenyt, ennenkuin laiva katosi Väinölänniemen taa. Valkoista höyryä näkyi vielä hetkinen puiden yli, ja sitä hän astuessaan rantatoria piti vielä silmällä, kunnes sekin katosi.

Äänetönnä poistui perhe rannasta. Isä astui edellä, kalkutellen rautapääkepillään katukiviin. Vähän jälempänä kulki nuorempi sisar, mutta vanhempi odotti äitiä ja käveli hänen kanssaan rinnan. Ei kukaan virkkanut sanaakaan. Isä ei tavallisesti juuri milloinkaan puhunut, nuoremmalla sisarella oli omat syynsä äänettömyyteen, ja vanhempi sisar oli vaiti siksi, että äitikin oli vaiti.

Sillä tavalla palasivat he asuntoonsa. Pääovi oli kiinni, ja isä ja Anna jäivät odottamaan, että tultaisiin avaamaan. Odottaessaan piirteli Anna hajamielisesti kuvioita pihahiekkaan päivävarjonsa käreällä, ja isä, joka oli hyvin järjestystä rakastava, määräsi, että hävut rappujen edessä ovat uudistettavat. Äiti meni vanhemman sisaren kanssa keittiön ovesta ja lähetti piian päästämään kamreeria ja neitiä.

Vähän sen jälkeen he söivät aamiaisensa, jotenkin ääneti senkin. Ei kuulunut muuta kuin: »saanko voita?» Ja »tahtooko pappa vielä maitoa?» Ja sitten alkoi tavallinen jokapäiväinen elämä. Isä istui työhuoneessaan kirjoitellen, ja muuttautui sieltä virastoonsa kirjoittelemaan. Sisaret asettuivat kamariinsa, jonka ikkunat antoivat torille, ja kutoivat nenänvarsi suorana pitsiään kumpikin. Silloin tällöin katsahdettiin kadulta heihin ja he katsahivat kadulle, rihmaa kerältä vetäessään.

Äiti oli vähän aikaa edeltä puolenpäivän makuukamarissaan. Kun hän sieltä tuli puolipäiväkahvia laittamaan, olivat hänen silmänsä itkettyneet, ja hän huokasi silloin tällöin syvästi. Koko perheessä vallitsi sinä päivänä tavallista syvempi totisuus, kunnes vähitellen totuttiin siihen niin, ettei sitä enää niin huomattu.

II.

Sill'aikaa oli Antti laivallaan jo aloittanut uuden elämän. Hän oli täydessä menossa Helsinkiin.

Jo keväällä oli hän päättänyt aloittaa uuden elämänsä. Hänen toverinsa olivat vakuuttaneet, että niin pian kuin saavat valkolakin päähänsä, alkavat he oitis elää uutta elämää. Ylioppilaaksi päästessä tapahtuu käännekohta heidän elämässään.

Koko kesän oli Antti odottanut sitä käännekohtaa. Mutta ei sitä kuulunut. Perheessä ei häntä kohtaan tapahtunut mitään muutosta. Äiti ja sisaret kohtelivat häntä niinkuin ennenkin, ja isä tahtoi ihan kuin tahallaan osoittaa, ettei hän pitänyt häntä sen suurempana herrana kuin ennenkään. Siinä suhteessa ei siis ollut mitään käännekohtaa huomattavana.

Oli se kuitenkin toisella tavalla tulemaisillaan. Näihin aikoihin hän rakastui »totisesti ja vakavasti» Almaan,

Jo koulussa ollessaan oli hän ollut rakastunut, mutta ei vielä »totisesti ja vakavasti.»

Ensi kerran tapasi rakkaus hänet viidennellä luokalla ollessa. Viides luokka vastasi entisen kimnaasin ensimmäistä luokkaa. Kimnasisteista kävi koululaisten kesken kertomuksia, että heistä melkein jokainen oli ollut kihloissa. Siitä puhuttiin ihmetyksellä ja kummastuksella. Antti joutui vertailemaan itseään ja heitä, eikä tahtonut viidennelle luokalle tultuaan saada rauhaa siltä ajatukselta, että hän, vaikka jo sai käydä arpajaisissa ja iltahuveissa, ei ollut edes rakastunut. Olisi hän suonut olevansa kihloissakin. Mutta mitäs nykyajan naiset! Ne tietysti vain laskevat vuosia, milloin pääsevät rouviksi. Uskollista, uhraavaa, odottavaa rakkautta ei enää ole olemassa, sitten kun kimnaasi muuttui lyseoksi. Sen sai Antti kokeakin, kun hän rakastui kaupungin kauneimpaan tyttöön, joka usein kävi sisarien luona. Vaikka hän käveli joka päivä rakastettunsa ikkunan alaitse, vaikka pyysi häntä joka tanssiaisissa toiseen franseesiin eikä sitten koko iltana tanssinut muiden kuin sisariensa kanssa, tai jos tanssi, niin jonkun kaikkein rumimman kanssa ja sillä välin pihtipielen takaa tuijotti, ei hän kuitenkaan saavuttanut vastarakkautta.

Välistä hän kyllä luuli, että ihanne oli häneen ihastunut, välistä hän oli siitä aivan varmakin, sillä ihanne kuunteli häntä hyvin ystävällisesti, kun hän kertoi kouluoloistaan. Ja niistä hän tavallisesti aina kertoi. Mutta sitten saattoi tyttö yht'äkkiä tulla hajamieliseksi, katsella aivan toisaanne päin ja kysyä huolettomasti, mitä se olikaan kuin herra Ljungberg oli kertonut ... suokoon anteeksi ... mutta hän ei kuullut. Antti uudelleen kertomaan kiltisti ja sydän solmulla samaa asiaa, vaikka ymmärsi, ettei se ollut ollenkaan mitään erinomaista ja vaikka kertoessa kyllä huomasi, että tyttö seurasi silmillään erästä nuorta tanssivaa maisteria. Ne kertoivat, että maisteri oli rakastunut tyttöön ja tyttö maisteriin, mutta sitä ei hän uskonut. Hän oli vihoissaan ihmisille, jotka eivät osanneet muuta kuin juoruta ja panetella.

Käyköön, miten käykin, päätti Antti yksinäisillä kävelyillään kuutamoisina öinä, kun valo loisti hänen ikkunastaan. Kun minä pääsen kuudennelle luokalle, niin minä kosin. Minä olen silloin kuudentoista vanha, ja hän täyttää yhdeksäntoista. Kolmen vuoden päästä ylioppilas, se on 19 ja 22. Silloin julkaisemme kihlauksemme. Neljän vuoden kuluttua maisteri, se on 23 ja 26 vuotta. Ei hän silloin ole liian vanha minulle.

Mutta ennenkuin Antti ennätti kosia, kosi maisteri tutkintoluvalla, sai tytön ja vei hänet vanhempainsa luokse maalle. Antti kulki muutaman päivän hattu takaraivolla ja ylenkatsoi, halveksi äärettömästi koko maailmaa. Silloin hän oli ensi kerran juovuksissa ja aloitti samalla tupakanpolton. Erään kumppaninsa kanssa he ostivat pullon punssia ja nousivat Kotkankallion paviljonkiin. Antti puhui eräästä suuresta surusta, joka hänellä oli, ja lausui ulkomuistista säkeitä Runebergin runosta »Svartsjukans nätter:»

Hvems är den stämman, som med ugglans låten till en förvirrad harmoni sig parar, beskrattande med återbrutna ljud din frid, din stillhet, dina vallmodofter? Det är den sorgsnes klagan, milda natt, det är den olycksaliges förtviflan.

[Kelt' ääni, huuhekajan mi huutoin kera käy sopusointuun sekasortoiseen sävelin särkynein sun naurain rauhaas ja hiljaisuuttas, valmuntuoksuja? Se valitus on kurjan, lauha yö, oi, onnen-orvon on se epätoivo.]

Toveri tarjosi pullon suuta ja lausui vuorostaan:

Pois huolemme kaikki jo poistukohon vain riemua varten tää maailma on. Niin paljon, niin paljon on riemuja maan; ken hullu siis huolista huolisikaan?

Ken riemuita tahtoo, hän joutukohon ja juokoon; jo pullomme puolillaan on. Jo hukkukoon huomenna taivas ja maa, kun siksi vain juoda ja riemuita saa.

Kyll' lienevät kuivia Tuonelan maat, ja viiniä turhaan ehk' etsiä saat; mut muistaa jos voinee: nyt ne misna juo! Ja muistosi sielläkin riemuja luo.

Antti joi ja veti henkeensä savua, niin että rintaa kirveli. Mutta seuraavana päivänä hän oli sairas. Äiti oli varma siitä, että hän oli vilustunut. Ja siitä lähtien piti Antin ruveta käyttämään villapaitaa.

Kesällä haihtui tämä rakkaus, kun Antti sai pyssyn. Ja toista vuotta piti väliä, ennenkuin uudelleen otti. Mutta silloin se ottikin »totisesti ja vakavasti.»

Sillä Pekan sisar Alma oli totinen ja vakava. Hänen sinisissä silmissään oli jotain äidillistä kiiltoa ja hänen koko olennossaan pehmoista, lämmintä hellyyttä. Hänellä oli pitkä, vaalea palmikko, joka valui alapuolelle notkahtelevia vyötäisiä ja taipui siellä niin miellyttävästi. Häneen rakastui Antti eräänä iltana, kun pidettiin puhdetta uunin hiiltyessä ja Alma soitteli salongissa. Hän soitteli pianoa ja lauloi samalla: »Kultaisessa kartanossa elää Ahti syvällä aalloissa.» Silloin tunne jo avasi silmiään, mutta heräsi vasta vähän jälkeinpäin. Antti oli sisarineen Pekan luona, jolle Alma oli taloutta pitämässä. Siellä oli lapsineen eräs nuori rouva. Kaikki tytöt hellyttelivät lasta sylissänsä, mutta ei kukaan osannut niin kuin Alma. Hän kietoi voimakkaat pyöreät käsivartensa lapsen ympäri ja syleili ja suuteli sitä niin varmasti ja taitavasti, kuin olisi itse ollut äiti. Jos tuo olisi vaimoni ja tuo lapseni, ajatteli Antti, niin kuinka sanomattoman onnellinen voisin olla! Ja hän päätti lukea, tehdä työtä ja pian suorittaa tutkintonsa saadakseen sanoa häntä »vaimokseen» muutamain vuosien perästä. Ennen oli hän haaveksinnut utoja seikkailuja rakastetun olennon kanssa, oli ollut haaksirikossa ja joutunut halon varassa autiolle saarelle, jonka rotkoissa lepäsi yönsä sen naisen rinnalla, jonka oli saman halon päällä pelastanut. Mutta nyt hän ihaili hiljaista kotielämää. Hän oli David Copperfield ja Alma oli Agnes.

Hän alkoi ottaa tunteja latinan kirjoituksessa Pekan luona, joka oli väliaikainen opettaja lyseossa. Kun he olivat lopettaneet tuntinsa, tuli Alma tavallisesti aina kahvia tuoden ja istuutui toiselle puolen pöytää. Heistä tuli hyvät »ystävät.» Antti jutteli Almalle kaikki asiansa ja kertoi varsinkin mielellään edellisestä rakkaudestaan, mutta vakuutti aina samalla, että se oli ollutta ja mennyttä. Kun Almalta pääsi herkästi nauru tulemaan, oli Antin helppo olla sukkela. Usein saattoi tapahtua, että hän kertoi saman asian muille, mutta heihin ei se tehnyt mitään vaikutusta. Sentähden oli Alma Antin mielestä ymmärtäväisempi ja viisaampi kaikkia muita. Ja se nauru, mimmoiset pyöreät kuoppokset se kaivoi pehmoiseen, pulleahkoon poskeen!

Vaikka Antti olikin niin rakastunut, ei sitä kuitenkaan kukaan huomannut, ei Almakaan. Kun iällä oli väliä kuusi vuotta, ei kukaan tullut epäilleeksi. Mutta Antti oli jo siinä suhteessa muodostanut varman mielipiteen ja ajatteli itsenäisesti: »Mitä muutamien vuosien ero iässä tekee ... monessa romaanissa joutuu vanhempi nainen nuoren miehen kanssa naimisiin, ja he voivat elää onnellisesti kaiken ikänsä.»

Ylioppilastutkinnon suoritettuaan, kun hän palajaa kotiin valkoinen lakki päässä, oli hänen aikomus ilmoittaa rakkautensa. Keväällä Helsinkiin lähtiessä oli jo tulla suusta tunnustuksen sana. Lähdön edellisena päivänä oli hän asettunut alakuloisena istumaan kiikkulaudalle. Alma tuli noutamaan sisaria jonnekin ulos ja kysyi kohta, mikä häntä vaivasi.

—En minä sano...

—Mikset sano?

—En voi sanoa milloinkaan.

—Etkö milloinkaan?

—Ehkä milloinkaan, mutta en nyt. Laivarannassa lähtiessään ensi kerran Helsinkiin sai hän Almalta ruusun rintaansa, ja Helsingissä oli Alma hänen ajatuksiensa perustus ja pohja. Se säilytti häntä pääkaupungin viettelyksistä, joiden avatusta sylistä hän pudistuksella vetihe pois. Sen pitää olla puhdas nuorukainen, jonka hän Almalle tarjoo... Mutta mahtaa se kaupunki käydä ihmeisiinsä, kun kuulee hänen kihlauksensa. Sitäkin hän mielti, olisivatko he kauan salakihloissa vai julkaisisivatko kohta. Kihlakortteja oli hän nähnyt mielestään erittäin sieviä kirjakaupan ikkunassa Helsingissä. Somimmat olivat sellaiset, missä kyyhkynen kuletti suussaan kahta sormusta, joista toiseen oli piirretty »Alma», toiseen »Antti.» Ka niin, heidän nimensä alkavat samoilla kirjaimilla!

Kesällä oltiin isän maatilalla, ja Almakin oli kutsuttu sinne. Eräänä iltana elokuussa, vähää ennen Alman lähtöä, olivat he soutelemassa Alman kanssa. »Nyt jos koskaan!» päätti Antti. Hän seisautti aironsa, tuijotti synkästi veteen, mutta sitten hän taas alkoi soutaa ja soui raivoisasti. Hänen täytyi se sanoa nyt! Mutta ei hän uskaltanut aloittaa. Eikä tiennyt, miten aloittaisi. Silloin Alma käänsi rantaa kohti. Antti pyysi, että soudeltaisiin vielä, kun oli niin kaunista.

—Mitä varten?

—Soudellaan nyt, minä pyydän.

Kun Alma suostui, niin tunsu Antti, että nyt se oli ratkaistu, että nyt hän heittäytyi ummessa silmin kohtalonsa varaan. Samassa hän keksi, mistä aloittaisi.

—Muistatko, Alma, sitä, kun minä keväällä puhuin asiasta, jota en milloinkaan ilmoittaisi?

—Mutta lupasithan sinä joskus sanoa.

—Taisin luvata.

—Etkö nyt voi sanoa?

—Tahdotkos sinä sen kuulla?

—Niin no, sano nyt vain.

—Se on sitä, että minä rakastan sinua enemmän kuin ketään muuta ihmistä koko maailmassa...

Antti oli miettinyt ihan toisella lailla sanoakseen tämän asian. Ei näin typerästi ja värittömästi. Nyt se meni hänestä kuin littuun koko asia.

Alma oli vaiti. Hän katsoi sivulleen, pitkin melan vartta, jonka kärki piirteli vettä. Vei sen sitten taaksepäin ja alkoi kääntää venettä rantaan.

—Kuinka sinä voit Antti noin tehdä? Ole hyvä ja päästä minut maalle.

Vene rasahti rantahiedalle. Kun Alma nousi maihin, tarjosi Antti kätensä häntä auttaakseen. Mutta Alma ei ottanut sitä vastaan.

—Etkö vastaa mitään, Alma?

—Sinä olet vielä liian nuori ja kokematon, Antti. Kyllä sinä vielä löydät sen, joka sinulle sopii. Minä en voi olla sinulle muuta kuin vanhempi sisar.

Hän nousi edeltäpäin pihaan, ja Antti jäi jälempänä tulemaan. Kuin unessa veti hän veneen maihin, kalkutti tapin auki ja kuuli veden siitä puskevan ulos.

Ei siis siitäkään tullut sitä käännekohtaa, jota hän oli toivonut.

Mutta nyt se oli tullut!

Kuopion valkoinen kirkko kaukeni kaukenemistaan. Laiva kääntyi niemen taa, ja kirkko katosi kokonaan. Puijo vain vielä köyristi selkäänsä muun metsän yli.

Antti käveli vinhakasti edestakaisin kantta pitkin ja käännähteli tiukasti. Oli kuin olisi joka käänteessä

joku palanen entistä elämää hänestä karissut pois. Mitäpä hän niistä enää muistelee! Mennyt on mennyttä, eikä tässä ole se poika, joka suree! Ja hän hujautti kädellään ja ikäänkuin nakkasi menneisyyttä menemään taaksepäin.

Hänet valtasi voimakas tunne vapautta ja riippumattomuutta. Hyvästä mielestä oli herahtaa vesi silmään. Alma oli sanonut hänelle: »Sinä olet vielä nuori ja kokematon ... ja kyllä sinä vielä löydät sen, joka sinulle sopii.» Mutta hän tahtoo näyttää, ettei hän ole nuori eikä kokematon. Hän on jo mies. Hän suorittaa uhalla tutkintonsa ainoastaan sen vuoksi, että Alma näkisi, mikä mies hän on. Äkkiä saa hän viran lääninhallituksessa ja kohoaa sieltä kruununvoudiksi. Mutta vaikka hänestä tulee varakas mies ja hänellä on pankissakin rahoja, ei hän mene naimisiin. Alma saa nähdä, että hänen tunteensa olivat syvät ja todelliset. Ei häntä kuitenkaan kukaan saa nähdä alakuloisena ja kärsivänä. Kaikissa seuroissa hän esiintyy hienona Helsingin herrana, hansikkaissa ja litistettävässä knallissa. Mutta ei tanssi kenenkään kanssa; istuu ja puhuttelee ainoastaan rouvia Suomalaisessa Seurassa ja silloin tällöin silmäilee pince-nez'nsä läpi jotakuta tanssivaa neitosta.

Hän oli ihan varma siitä, että näin hän tekee. Ja hänestä alkoi tuntua, että hän jo nyt on semmoinen hieno herra. Ja mitäs! Onhan hänellä jo täysi vapaus olla ja elää, niinkuin itse tahtoo. Ei ole mikään estämässä mistään. Saa kehittyä vapaasti ja itsenäisesti. Ei sitä sellaisessa kodin saarroksessa voikaan kehittyä itsenäiseksi mieheksi.

Tästä hän tuli yht'äkkiä selville laskeutuessaan kannelta alas ruokasalonkiin. Se oli hänen mielestään uusi itsenäinen ajatus, ja sitä seurasi kohta paikalla toinen: kihloissa oleminen olisi ollut hänelle esteeksi. Nämä molemmat itsenäiset ajatukset antoivat hänelle sisällistä tyydytystä ja varmuutta, niinkuin aina, kun keksii jotain uutta ja alkuperäistä.

Ruokasalin ovea avatessaan hän siis rypisti hiukkasan otsaansa, veti ilmaa keuhkoihinsa, niin että rinta kohosi korkealle, ja puhalsi sen sieltä sieraimiensa kautta takaisin kuuluvalla tohinalla.

III.

Useimmat matkustajista olivat jo kokoontuneet aamiaista odottamaan. Ja Anttikin oli nyt sellainen oikea matkustaja, joka odotti aamiaista.

Siellä oli kaikenlaista väkeä. Isomahaisia maakauppiaita, suurissa korkeissa kalosseissa, matkalla Pietariin; Antti loi heihin ylenkatseellisen silmäyksen, sillä isä oli aina sanonut, että ne ovat niitä viho viimeisiä ihmisiä jotka säälimättä nylkevät kansaa ja pyrkivät elämään niinkuin säätyhenkilöt. Oli siellä pari vanhaa neitostakin, tukevasti vaatetettuja ja puolihansikkailla varustettuja, niin että vain sormet näkyivät, pitkät elottomat ja verettömät sormet. Ne joivat kahvia laivasta, mutta evästä heillä oli itsellään. Juodessaan he sopottivat keskenään ja arvostelivat, silmäyksistä päättäen epäedullisesti, kahta nuorta neitiä, jotka istuivat toisessa päässä salonkia. Sillä neidit naureskelivat erään vanhemman herran kanssa—nähtävästi joku merikapteeni—, joka oli asettunut laivatuolille vastapäätä heitä ja haasteli heille kaikenlaista, vaikkei ollut esitettykään; minkä vanhat neitokset hyvin kyllä tiesivät. Lähellä vanhoja neitoja istui Pekka ja tutki ilmoituskalenterin sukkeluuksia. Hän rakasti tavattomasti sukkeluuksia ja naurahti niille tuon tuostakin hakien silmillään jotakuta, jonka saisi osalliseksi iloinsa. Toisessa paikassa puoleksi loikoi tyhjennetyin kahvikupin ääressä eräs hienosti puettu herrasmies, jolla oli kultasankaiset silmälasit päässä ja joka ei näkynyt olevan ketään huomaavinaan. Kun Antti astui sisään, teki herrasmies liikkeen niskallaan ja sihautti huulillaan bufettineidin luokseen, jolta tilasi sikarin. Antti tuli panneeksi erityisen huomion tähän, jota ei ollut ennen nähnyt.

Antti kun oli ripustanut palttoonsa naulaan—naula oli messingistä, kahdella ruuvilla istutettu kiiltäväksi maalattuun seinään, ja vastapäätä oli peili—vältti hän katsoa Pekkaan ja tervehti hyvin kylmästi vanhoja naisia, vaikka nämä olivat hyviä tuttuja hänen kotonaan. Mutta nuo kaksi vanhaa neitoa hyökkäsivät heti häneltä kysymään, eikö hänen ollut ikävä kotoa lähteä ... lähteä kotoa pois suureen maailmaan.

Antti antoi syrjäsiittäin vastauksen, ettei hän juuri tiennyt, mitä hän niin erittäin ikävöisi.

—Eihän Antti toki tarkoita, mitä Antti sanoo. Antti ei tahdo sanoa, kuinka ikävä Antin on lähteä omiensa luota vierasten ihmisten seuraan. Onko Antilla ollenkaan sukulaisia Helsingissä?

—Ei ole sukulaisia.

—Eikö? Olisi paljon hauskempi Antille, jos olisi joku perhe Helsingissä, jonka luo voisi mennä.—Antin äidillä näytti olevan niin kovin vaikea erota Antista.

Siihen ei Antti katsonut tarpeelliseksi enää vastata. Hän alkoi niin huolettomasti kuin suinkin kävellä edestakaisin lattiaa pitkin. Otsa oli hänellä rypyssä ja toinen käsi housuntaskussa, toinen sivelemässä viiksien alkuja. Hän tunsu miellyttävän tunteen siitä, että oli hyvin ja huolellisesti puettu. Kengät oli teetetty teräväkärkiset ja matalakantaiset, niinkuin tiedettiin muodin olevan, ja hyvästi kiilloitetut. Housut olivat vaaleasta kankaasta ja takki musta ja pitkä niinkuin englantilaisella gentlemannilla. Käänteissä heilahtelivat helmat sääriä vasten niinkuin vanhalla herralla; Antti tunsu sen selvästi polvissaan. Peilissä, johon hän aina ohimennen katsahti, huomasi hän olevansa ajattelevan ja miettivän näköinen mies. Hänestä näytti, että kaikki häntä salaa tarkastelivat, myöskin neitokset. Sitä ei tosin voinut huomata, että he häntä suorastaan katselivat, mutta hän tiesi kyllä entisestään, että vaikka nuoret neitokset eivät olisikaan katsovinaan, he kyllä sentään huomaavat nuoria miehiä. Mutta vaikka hän tiesi näin olevansa kaikkien huomion esineenä—keskipisteenäkin olisi voinut sanoa—ei hän joutunut ollenkaan hämilleen. Noin kävellessä muistui hänelle vain mieleen, mitä sisaret olivat hänestä sanoneet, kun hän kerran katseli itseään heidän toalettipeiliinsä.—»On se kaunis poika tuo meidän Antti», olivat he sanoneet. Siihen oli äiti toisesta huoneesta lempeästi torunut:—»Sanokaahan sille semmoista, on se jo kylläksi itserakas ilmankin.»—No, mutta vähätpä nyt siitä. Miksi ne eivät jouduta aamiaista, että saisi syödä?... Näлкäinen kuin susi! Oli niin aikamiehen, vanhan herran tapaista sanoa: »näлкäinen kuin susi.»

—Onko aamuruoka kohta valmis? kysyi hän bufettineidiltä.

—Neljännestunnin kuluttua, vastasi tämä.

Pekka tuli puoliääneensä kysymään, syökö Antti laivasta?

—Miksen söisi! vastasi Antti tahtoen näyttää kummastuneelta.

—Minä vain ajattelin, että kun meillä on omaa evästä...

—Minä syön mieluummin laivasta.

Antti söi siis laivasta ja otti ruvetessaan ryyppynkin, jota kapteeni tarjosi. He kilistivätkin toistensa kanssa.

Kotona oli häntä ryyppystä varoitettu, ja Pekka oli kuvannut sen terveydelle vahingolliseksi. Oli hänellä kirjojakin, joissa sitä todistettiin tieteellisesti. Äiti ja sisaret olivat yhtä mieltä Pekan kanssa. Mutta kun isä otti ryyppyn, niin otti Anttikin. Hänen täytyi sitä paitsi itse tulla vakuutetuksi kaikista asioista. Kokea, kokea ... ihmisen täytyy kokea. Olutta hän tilasi myöskin. Kun kapteeni pyysi puoli pulloa, niin kutsui hänkin suun sihauksella luokseen poistuvaa neitiä ja pyysi saada, ruotsinkielellä hänkin: »En half öl.» Joka kerta kun hän sitten kallisti lasin huulilleen ja joi, katseli hän sen kuvetta pitkin niitä kahta nuorta neitosta, jotka istuivat vastapäätä häntä seinän puolella. Vaikka eivät ne hänen mielestään juuri katsomista ansainneet. Rumanlaisia, jotenkin vähäpätöisiä. Bufettineiti tuossa oli monta vertaa somempi. Se ei kuitenkaan estänyt häntä olemasta neitosille kohtelias. Hän tarjosi heille, mitä he eivät ylettäneet ottamaan, ja sanoi joka kerta: »varsså go!» Siihen neitokset yhtä monta kertaa vastasivat: »tackar», johon Antti vielä hiukan huolettomasti lisäsi: »ja' ber.»

Mietti Antti heille jotain muutakin sanoakseen, mutta ei voinut keksiä, millä aloittaisi. Sen sijaan onnistui hänen ottaa osaa kapteenien keskusteluun. He puhuivat ruotsia, jota maakauppiaat tietysti eivät pystyneet puhumaan. Kapteeni kertoi salakuljetusjuttuja entisiltä purjehdusretkiltään merellä. Antilla oli myöskin muuan semmoinen juttu, vanha ja kauan kulkemassa ollut. Hän kertoi sen, ja vaikka kapteenit tietysti olivat kuulleet sen monta kertaa ennen, nauroivat he kuitenkin hiukan. Antti tunsu siitä itsensä ylpeäksi ja samalla miltei heltyvänsä. Ja sitä seurasi tunne miehen ryhdistä koko ruumiissa. Oli niinkuin ei hänen ja kapteenien välillä olisi ollut mitään eroa arvossa ja iässä. He olivat yhdenvertaisia. Ei hän koskaan ennen ollut tuntenut itseään näin vakaaksi ja varmaksi. Mutta, sanoi hän itselleen, näinhän se vasta ihmisen oikea alkuperäinen luonto ja itsenäisyys tunkeekin esille, ja näinhän ihminen pääsee kehittymään, kun hän saa olla ja liikkua vapaissa oloissa.

Kun noustiin pöydästä, tuli Pekka sisään ja pyysi lasin maitoa. Se oli Antin mielestä tavattoman moukkamaista. Syödä ensin omia eväitään kannella ja sitten tulla hampaitaan kaivellen juomaan maitoa salongista.

—Tuokaa minulle hyvä sikari, sanoi se hienosti puettu, kultasankaisia silmälasia kantava herrasmies. Hän ei ollut aamiaista syödessään ottanut osaa herrojen keskusteluun. Näytti siltä, kuin olisi hän halveksinut koko seuraa, siitä päättäen, että hän silloin tällöin veti toisen suupielensä ivalliseen kureeseen. Se hiukan häiritsi Anttia. Hän kyllä osasi olla hänkin niinkuin vanha tottunut matkustaja. Mutta milloinka voisi hän saavuttaa sen varmuuden ja vakavuuden, joka tuolla herralla oli? Milloinka

olla noin rennosti ja vapaasti ja kaikkia halveksivasti?

Pekka sytytti paperossin ja tarjosi Antillekin. Mutta Antti sanoi mieluummin polttavansa sikaria. Bufettineiti toi sen hänelle ja toi myöskin hopeapäisen veitsen tarjottimella. Ottaessaan katsahti Antti häntä suoraan silmään ja koetti saada silmäyksensä merkitseväksi. Ja kun hän tyypisti sikaria, tunsu hän kätensä hiukan vapisevan.

Syötyään poistuivat kaikki matkustajat ruokasalongista, mikä minnekin. Antti oli asettunut tyhjän pöydän ääreen ja oli tutkivinaan ilmoituskalenteria. Neiti tyhjensi pöytää ja Antti seurasi hänen liikkeitään: kuinka hän kumartui pöydän yli, painoi vyöhyöstänsä sitä vastaan, pingoitti rintansa ja paljasti voimakkaan täyteläisen käsivartensa. Antti olisi tahtonut sanoa hänelle jotain leikillistä, mutta sai ainoastaan kysytyksi, koska tullaan Konnukseen.

—Kello kymmenen, vastasi neiti. Eikä Antti saanut jatketuksi keskustelua sen pitemmälle.

Puhdistettuaan pöydän ja levitettyään sen yli vaalean liinan poistui neiti keittiöön eikä tullut enää takaisin. Ymmärtämättä oikein syytä siihen, joutui Antti hiukan alakuloiseksi ja nousi kannella olevaan tupakkakammioon, jonka ikkunasta voi nähdä maiseman sekä taakse että kummallekin kupeelle.

Hän alkoi selaila sanomalehtiä, ja ensiksi sattui »Uusi Suometar» käsiin.

Jahah! jahah. Vai »Uusi Suometar»! Pitääpä katsoa mitä on »Uudessa Suomettaressa.»

Pääkirjoituksena oli »Virkamiehet ja suomenkieli.» Siis kieliriita! Antti koetti lukea sitä, mutta ei joutunut kuin muutaman kappaleen, niin asettui poikkiteloin tielle otteita asetuksista ja pykälää ja numeroita. Silmä hyppäsi niiden ylitse ja jatkoi kerran liikkeelle päästyään matkaansa parin uutisen yli »kaikenlaisiin.» Nielaisi niistä muutamia ja palasi virvoitettuna takaisin pääkirjoitukseen. Keskenmällä oli siinä huutomerkki erään lauseen perässä. Toisen jälessä seiso i kysymysmerkki ja kolmanteen oli lauseen sisään pantu (sk!) noin sulkujen väliin. Siellä ne siis jotain kummastelevat ja ivaavat. Kenties se on hyvinkin hauskaa! Ja Antti luki ne lauseet ja luki muutamia muitakin. Mutta taaskaan ei hän voinut pitää ajatuksiaan koossa. Hän ei ollut koko kesänä seurannut sanomalehtiä. Ja sitäpaitsi hänen täytyi tunnustaa itselleen, ettei hän ole oikein selvillä kieliriidasta. Mutta niin pian kuin hän tulee Helsinkiin, alkaa hän lukea sanomalehtiä ylioppilashuoneella ja perehtyä kieliriitaan.

—Pekka, sanoi hän tälle, jonka kuuli tulleen ruokasaliin, saahan ylioppilashuoneella lukea kaikkia Suomen sanomalehtiä?

—On siellä kaikki oman maan lehdet, suomalaiset ja ruotsalaiset. Kuinka niin?

—Minä aion ruveta käymään joka aamu ylioppilashuoneella lukemassa sanomalehtiä.

—Se vie paljon aikaa nuorilta ylioppilailta tuo sanomalehtien lukeminen ylioppilashuoneella. On paljoa edullisempi pitää Suometar itsellään, neuvoi Pekka, ota totisesti ja hiukan huolekkaasti rypistettynä. Hänellä oli näissä asioissa vakaantunut kanta ja kehittyneet mielipiteet.

—Ei se ole niin vaarallista, jos hiukan viepikin aikaa ensi lukukaudella ... vaikka menisi kaikkikin katselemiseen.

—Jaa, jaa, mutta katso, ettei mene toinenkin lukukausi. Monelta on mennytkin, ennenkuin ovat päässeet alkuunkaan.

—Ei minulta mene...

—Hyvä olisi, ellei niin kävisi.

—Minne sinä menet?

—Menen kokkasaloonkiin lukemaan.

—Lukemaan?

—Täytyy käyttää aikaa hyväkseen. Tenttini alkavat kohta lukukauden alussa. Ajattelin, että voin kerrata heprean kielioppia.

Heprean kielioppia! Niin kovat ajat, että täytyy lukea heprean kielioppia jo Helsinkiin menessäänkin! Mitä sitten itse Helsingissä?

Jos hänen, Antin, täytyisi siellä kohta paikalla istuutua kirjan ääreen! Voisiko se olla mahdollista? Niin

ne kai siellä kotona kuvittelivat; siltä olivat ainakin isän puheet tuntuneet, Mutta ne eivät ymmärrä näitä asioita oikein.

Niin no, kyllä hän tietysti lukee, totta kai lukee ja käy luennoilla. Hän jakaa päivänsä lukuihin, luentoihin ja joutohetkiin. Joutohetket hän käyttää huvituksiin. Tai miksei hän käyttäisi oikeaa sanaa: ei huvituksiin, vaan Helsingin elämän tutkimiseen. Se on aivan välttämätöntä sekin, kaikki tekevät samalla lailla. Pekkakin on tehnyt sillä tavalla.

Voimakas aamiainen ja olut lämmittivät niin suloisesti sisuksia. Sikari rauhoitti ja lauhdutti mielen. Sen savuun kietoutui ja katosi se puoli tulevaisuudesta ja vastaisista velvollisuuksista, josta hepreakin kielioppi oli muistuttanut.

Elämä alkoi tuntua niin huolettomalta ja pumpulinpehmoiselta. Se oli kuin tällä samettisohvalla istuminen. Kuinka mukava tässä loikoa ja nojata niskaansa selustimeen. Se jyskytti siksi parahiksi, että viihdytti, mutta ei häirinyt.

On tämä mukava laiva. Isällä on tässä monta osaketta. Tässä pitäisi kaikkien kulkea. Kas, kuinka tuo seinä on kiiltäväksi maalattu! Ja lukot ja avaimet kuinka hohtaviksi hangatut! Tuota nappulata kun painaa, soi sähkökello bufetissa. Ei tarvitse täältä huutaa tai mennä sanomaan, jos tahtoo tilata jotain. Joka hytissäkin on tuollainen sähkökellon nappula. Se pitää olla matkustajien mukavuudeksi sillä tavalla laitettu. Nykyajan matkustajat ovat vaativia. Ja Anttikin oli mielestään vaativainen matkustaja. Hän olisi ollut tyytymätön, jos ei laiva olisi ollut niin mukava, kuin se oli. Häneen olisi tehnyt vastenmielisen vaikutuksen, jos sohva ei olisi ollut näin siististä sametista ja joka messinkiesine noin kirkaaksi kiilloitettu. Hänen teki mieli koettaa valtaansa. Sikari oli sammunut, kun oli hiukan tottumaton polttaja vielä. Ei ollut tikkuja. Liikkumatta paikaltaan painoi hän takakäteensä sähkökellon nappulaa. Virkeä kilinä kuului bufetissa. Hän näki oven läpi, kuinka samalla putosi valkea numerolippu yhteen niistä rei'istä, jotka olivat kellotaulussa. Bufettineiti kiiruhti esiin.

—Saanko luvan saada tulitikkuja?

Ne saatuaan kohautti Antti itseään ylemmäksi istumaan ja nosti jalkansa sohvalle. Hän alkoi tarkastella maisemaa. Ilma oli käynyt harmaan haaleaksi. Kivikkoinen alava ranta vilisi ohitse. Hetken aikaa oli kohdalla järven rannalla oleva talo ja sen saviset pellot. Siellä näytti olevan harmaata ja ikävää. Kaivonvintti kohosi metsän yli, töröttäen pilvessä jumottavaa syksyistä taivaanrantaa vasten. Lämpivästä riihestä tupruava savu painautui maata myöten menemään. Pellolla kuukki muutamia liankarvaisia olennoita perunoita noukkimassa, ja vaon päässä pientaren rannassa luuhotti hevonen auroineen, pää riipuksissa.

Antille tuli ajatus, että jos yht'äkkiä täytyisi jäädä asumaan tuollaiseen paikkaan. Nyt juuri, kun on Helsinkiin menossa, elämään sen vilkasta elämää, tunkeilemaan Esplanaadissa, katselemaan loistavia myymälöiden ikkunoita ja kauas pilkottavia punaisia tupakkapuotien lyhtyjä, ja tuon tuostakin pistäymään sähköllä valaistuihin kahviloihin—jos nyt pitäisi pysäyttää matka ja asettua tuohon taloon koko syksyksi. Niinkuin moni hänen talonpoikaisista tovereistaan, jotka viettävät vuotensa maalla ja lukevat siellä. Kuinka heidän oli sillä tavalla mahdollista? Sen surkeammin tuskin voisi tapahtua ihmiselle.

Talo, pellot ja ihmiset katosivat, ja laiva pyyhkäisi niemen nenitse, jonka päässä seisoivat tanakka kivikummi. Toiselta puolen niemen aukesi sen kainalosta kaunis lahdella ja lahden perältä koivikon sisästä herrastalo. Tuo oli sentään toista. Keltainen päärakennus ja katolla riu'un nenässä liehuva viiri. Siistit pellot, koivukäytävä rantaan, oksitut, puhdistetut puistot ympärillä. Punainen uimahuone ja sen edessä ankuroituna purjeverene, jonka purjeet parhaallaan lepattivat kuivamassa.

Mielihyvällä Antti sitä katseli, pyyhki hikeä ikkunasta ja puhalteli savua sikaristaan. Se talo oli kuin sukulaistalo. Asua semmoisessa kesäiseen aikaan, laivakulun varrella, uida, purjehtia neitosten kanssa ja käydä hyvästi puettuna vierailulla. Loikoilla riippumatoissa ja lukea romaaneja. Semmoista hänen elämänsä vielä kerran tuleekin olemaan. Kun hän on edistynyt ja päässyt muutamien tuhansien tuloille, niin hän rakentaa itselleen huvilan lähelle kaupunkia, niinkuin varalääninsihteerikin. Hänellä on purjeverene myöskin. Mutta naimisiin ei hän sittenkään mene. Ja sen hän tekee kostoksi Almalle.

Laiva huusi tuloansa Konnuksen kanavalle ja Antti nousi kannelle. Kapteeni seisoivat perämiehen vieressä ja auttoi häntä toisella kädellään kääntämään peräsimen kehää. Kapteenin vieressä seisoivat tuo toinen kapteeni ja se hieno herra. Antti asettui hänkin samaan ryhmään. Kapteeni kertoi veden vähyydestä sulun suussa ja epäili, pääsisikö viikon päästä enää täydessä lastissa läpi.

—Vai niin! Todellakin! sanoivat herrat, ja Antti oli hänkin hämmästyvinään.

—Hiljempää! komensi kapteeni kannen alle, ja samalla kun punakitaisen ilmatorven läpi kuului koneenkäyttäjän vastaus, hiljeni jyskytys koneessa. Kuului vain tasaista kalkutusta hitaassa tahdissa.

Sekin lakkasi kokonaan kanavaan tultaessa, ja laiva liukui vanhaa vauhtiaan kapeaan sulkukamariin, niin että milteivät laidat koskeneet kallioreunaan.

—Niinkuin veitsen terällä, sanoi Antti kapteenille, joka arvattavasti oli kuullut samat sanat monelta muulta matkustajalta. Puskettuaan takaisin, jolloin vesi sulkukamarissa kuohui vaahtona niinkuin pesuammeessa saippua ja matkustajain poskia tärisytti, paneutui laiva hetkeksi huokaamaan.

Matkustajat ilmaantuivat kannen alaisista komeroistaan katselemaan, olisiko kanavalla mitään nähtävänä. Vanhat neitokset ottivat osaa kalankauppaan, jota ruuanlaittaja hieroi muutaman talonpojan kanssa. Talonpojalla olivat rinta ja polvet märkinä; hän oli juuri tullut verkkojaan nostamasta. Nuorista neitosta toinen nojasi perän rautakaidetta vastaan ja ihmetteli sulkuportin alta tulevan veden pauhua; toinen oli avannut tupakkakammion ikkunan, josta avopäin ja otsatukka hiukan epäjärjestyksessä seurasi silmillään liikettä kanavan laiteella.

Hän oli arvattavasti nukahtanut, koska toinen poskipää oli punaisempi kuin toinen. Kun Antti häntä tuossa kehyksessä katseli alhaalta kanavan laiteelta, jossa hän edestakaisin käveli, niin ei hän ollut niinkään tuo neitonen ... olihan se sentään aika sievä. Kauniit isot silmät...

Antti käveli edestakaisin kanavan laidetta, hattu tahallisesti hiukan kallellaan. Sivumennen katsahti hän aina ikkunassa olevaan neitoseen, ja ellei hän erehtynyt, katsahti neitonen samalla lailla häneen. Matkalla vaihtelevat mielialat pikemmin kuin missään muualla. Ja tuota pikaa, ennenkuin Antti ehti sitä itsekin huomata, oli hän runoillut romaanin kokoon itsestään ja neitosesta.

Kukahän hän on ja minnekähän hän matkustaa? Arvattavasti Helsinkiin. Ehkä hän saa Lappeenrannassa olla apuna kantamassa hänen kapineitaan. Ehkä tutustuvatkin ja ajavat samassa hevosessa asemalle. Tavaroille hommaa hän toisen hevosen. Jollakin rautatieasemalla vie hän uuden tuttavansa ravintolaan ja kysyy, mitä hän saa luvan tarjota.— »Kiitoksia paljon, te olette kovin hyvä», sanoo neitonen ja miettii hetkisen. Sitten hän lisää ujosti: »Ehkä olette hyvä ja annatte minulle kupin teetä.»—»Kaksi kuppia teetä!» komentaa Antti.—He istuvat juomaan, hiukan muista erilleen. Neitonen vetää vitkalleen kädestänsä hansikan, joka ei tahdo lähteä. Sitten tipahduttaa hän hyppysillään pari kolme sokeripalaa kuppiin. He juovat, päät yhdessä, ja juttelevat. Ihmiset katsovat heihin syrjäsilmillä. Asemasillalla tulee Pekka, joka on seurannut heitä loitommalta, ja suhahtaa hirmuisen uteliaasti korvaan:—»Kuule, Antti, kuka on tuo neitonen?»—»En minä tiedä, se on vain satunnainen tuttavuus, pitäähän olla kohtelias.» Pekka rykäisee merkitsevästi, ja Antti tietää, että hän jo ensi postissa kirjoittaa kotiin. Vaan kirjoittakoon! Kotona siitä kertovat keskenään ja kertovat muillekin, ja kohta kertoo koko kaupunki, että Antti on matkalla tutustunut erääseen kauniiseen ja rikkaaseen nuoreen neitiin ja heidät on nähty yhdessä istumassa ja juomassa teetä ... saa nähdä eivätkö pian ole kihloissa! Vaan kertokoot! Hän tahtoo olla Don Juan. Hänessä on paljon Don Juanin luonnetta.—Tyttö se häneen ensiksi rakastuu. Junassa hän ei lakkaa katselemasta suurilla silmillään. Kuta likemmä Helsinkiä he...

Laiva antoi lähtömerkin, ja Antin täytyi keskeyttää. Hänen olisi pitänyt nousta laivaan. Mutta hän ei ollut tietävinäänkään. Antoi sen lähteä liikkeelle, käveli rauhallisesti rinnalla ja hypähti sitten huolettomalla notkahduksella laidalle juuri kun luukku aiottiin sulkea. Hän oli näkevinään kysymyksen neitosen silmissä siitä, jääkö hän todella tähän, ja ilon välähdyksen, kun hän ei jäänytkään. Liekö ollut niin, mutta ei siitä enää kannella mitään jälkeä näkynyt. Molemmat neitokset olivat nousseet sinne ja kulkivat edestakaisin rivakassa kävelyssä, tehden nopean käännöksen aina kannen päässä. Antti käveli toisella puolen kantta ja koetti herättää huomiota. Välistä käveli hän mieltäväisen näköisenä ja siveli viiksiään sellaisella sujuttavalla liikkeellä, kuin olisivat ne olleet hyvinkin pitkät. Välistä hän taas seisahtui järveen tuijottamaan, toinen jalka penkillä ja kyynärpää polvea vasten nojaten. Nämä ovat kauniita maisemia, nämä Leppävirran. Mahtavatkohan ne huomata sitä, nämä neitokset? He kulkivat useita kertoja Antin ohitse, mutta eivät katsoneet häneen sen kummemmilla silmillä kuin perämieheen tai ohi vilahtavaan merimerkkiin. No, eipä sillä, että Anttikaan heistä ... ei niin, että olisi viitsinyt heitä varten päätään kääntää. Hän vain omia aikojaan ... katselee vain huvikseen veteen ja rannalle.

Hän luuhisti lakkinsa samettia yhä huolettomamman näköiseksi ja alkoi vihellellä kulkea edestakaisin. Sattui paperossin pätkä tielle; hän potkaisi sen kenkäänsä kärellä järveen.

—Milloinka ollaan Savonlinnassa? kysäisi hän perämieheltä.

Perämies ei kiiruhtanut vastaamaan. Käänti kehäänsä muutaman pulikkavälin, sylkäisi suustaan mustan sylen, pyyhki hihalla huuliaan ja virkkoi tultavan »noin kello seihtemän seuvussa.»

Neitokset olivat juuri takana, ja hän tahtoi heidän kuultensa kysyä jotakin.

—Mikä on tuo hovi tuolla mäellä?

Mies viivytti vastaustaan niin kauan, että neitokset ehtivät jo piipun taakse.

—Vokkolan hovi.

—Saako tällä kiikarilla katsoa?

—Herra tekköö hyvin ja kahtoo voan.

Olisi ollut hyvä tilaisuus tarjota neitosille kiikari ja päästä heidän kanssaan puhelemaan. Antti toivoi, että he tulisivat ja jotenkin näyttäisivät sitä haluavansa. Mutta neitokset eivät tulleet koko sillä ajalla, kun Antti käänteli kiikaria, edes kokan puolelle piippua. Ja yht'äkkiä kuuli hän heidän mennä humistavan kannen alle.

Leppävirroilla astui Antti halkoja otettaessa maihin ja hänellä oli kulkulautaa myöten laskeutuessaan se pieni hetkellinen tyydytys, että kaikkien rannalla olevain talonpoikain huomio kiintyi häneen. Hän ei ollut heitä näkevinäänkään, loi mahtavan katseen väkijoukon yli, mutta kuuli kuitenkin muutaman akan äänen takanaan sopottavan: »Katoppas, minkälainen tuolla on laukku selässä.»—Vai niin, se oli siis tämä hänen matkalaukkunsa, joka herätti heidän huomiotaan. Se häntä nauratti, mutta oli samalla vähän mieliksikin.

Hän nousi rantatietä ylös ja katseli matkailijan silmällä ja otsan rypistyksellä maisemaa ja alhaalla rantamakasiinien kupeessa höyryävää laivaa, nojaten aina vähän väliä sateenvarjonsa päähän. Hänen tuolla tavalla seisoessaan kulkivat neitokset kaksi kertaa hänen ohitsensa, keräten ruohoja kukkakimpuiksi. Antilla oli mielestään hyvin alkuperäinen keksintö, kun hän taittoi oksan katajasta ja kiinnitti sen nappinsa läpeen.

Erinomaisen tyytyväisenä palasi hän takaisin rantaan. Sinne tultuaan näki hän kaksi ylioppilasta hinaamassa suurta punaista kirstua rattailta alas. Yht'äkkiä tuli hän huonolle tuulelle, poikkiesi halkopinon taakse ja kiersi toista tietä laivaan.

Ylioppilaat, joita hänen ei tehnyt mieli tavata, olivat molemmat hänen tovereitaan, viime kevännä tutkinnon suorittaneita. He ovat arvatenkin menossa Helsinkiin hekin ja tulevat siis olemaan matkakumppaneja sinne saakka.

Saatuaan kapineensa laivaan asettuivat äsken tulleet perän puolelle istumaan. Antti käveli edestakaisin komentokannella. Joka kerta kun hän teki käänteen rappujen kohdalla, ajatteli hän mennäkseen alas tervehtimään. Mutta sitten päätti hän kuitenkin tehdä vielä yhden retken kannen toiseen päähän. Ja niin jäi hän pitkäksi aikaa siihen edestakaisin astelemaan.

Koulussa oli hänen luokallaan, joka oli ensimmäinen puhtaasti suomenkielinen luokka, ollut tavallaan kaksi puoluetta, »suomalaisen» ja »ruotsalaisen». Ne olivat jätteitä niistä ajoista, jolloin vielä oli kaksi erikielistä osastoa kullakin luokalla. Puolueet erosivat osaksi kielenkin perusteella, mutta vielä enemmän varallisuuden ja kotikasvatuksen. »Ruotsalaiset» olivat herrasperheistä, he kävivät hienosti puettuina, heillä oli rahaa enemmän, he tanssivat iltahuveissa, lauloivat kvartetteja, pitivät serenaadeja ja olivat hienompien piirteittänsä, solakampien vartaloittensa ja vapaamman käytöksensä vuoksi kaupungin naisten suosituimpia. Jota vastoin »suomalaisista» oli suurin osa vähävaraisia, heidän pukunsa oli karkea ja kotitekoinen, käytös oli ujoa ja kömpelöä, ja suuremmissa seuroissa he istuivat juroina seinämällä, sill'aikaa kuin toiset lattialla isännöivät. Heidän kasvonsa olivat rosoiset, posket pyöreäkköt ja hartiat leveät.

Useimmat heistä olivat kovinkin köyhiä. Lukujensa ohella täytyi heidän ansaita elatuksensa ruumiillisella työllä lupa-aikoina ja koulussa oltaessa kotiopetuksella ja puhtaaksikirjoittamisella. Sill'aikaa kuin »ruotsalaiset» kesäkuukausina antautuivat leppäämään ja huvittelemaan, saivat toiset kulkea niityillä ja pelloilla ansaitsemassa jotain, jolla lukukauden aikana voisi ostaa itselleen särvintä kuivan palasen painikkeeksi.

Salainen kateus ja pahansuopaisuus kyti sen johdosta »suomalaisissa» toisia tovereita kohtaan. Välit olivat aina hiukan kireät. Alemmilla luokilla oli ero vain saran ja veran, ja yhteentörmäykset synnyttivät tavallisimmasti tappelun, joka päättyi sillä, että »ruotsalaiset», jotka olivat vähemmistössä, piestiin perinpohjin ja heidän vaatteensa voitonriemulla ryvetettiin. Ylemmillä luokilla tuli eripuraisuus näkyviin olantakaisessa ylenkatseessa molemmin puolin. Luokalla vallitsi joko jäykkä vaitiolo tai pistelevä sanasota. Suomalaiset olivat jo oppineet sanomalehdistä ja tutkintopuheista, että he olivat »kansan lapsia», että heitä varten oli koulu muutettu suomalaiseksi. Ja he päättivät, että *he* sitä oikeastaan ovat ainoat oikeutetut täällä olemaan. Heidän joukossaan olivat sitä paitsi koulun taitavimmat oppilaat, ne, joita opettajat nimittivät »oppilaitoksen ylpeydeksi.»

Vaikka »ruotsalaiset» melkein yleensä olivat heikommat luvuissa ja vaikka heitä usein kehoitettiin ottamaan esimerkkiä »suomalaisista», olivat he kuitenkin opettajainsa lempipoikia. Heille osoittivat he suosiota, joka ei koskaan tullut toisten osaksi. Kun oli pitoja tai perheiltama rehtorin tai opettajain luona, pyydettiin niihin poikkeuksetta vain »ruotsalaisia», jotka osasivat huvitella, tanssia ja käyttäytyä.

Aamalla kokoontuivat he sitten yhteen ryhmään, päät toisissaan kiinni, kertomaan edellisen illan tapahtumista. Ne voivat olla erittäin huvittavia. Tanssittu oli tavattomasti, pidetty iloista iltaa neitosten kanssa, saatettu heitä miehissä kotiin, ja jos oli kuutamo tai kaunis ilma, tehty kävelyretki ympäri kaupungin. Usein oli eroamisen jälkeen toimeenpantu serenaadeja ikkunain alla.—Erityisessä huoneessa oli heitä varten ollut punssia ja paperosseja, joita valtoineen olivat saaneet nauttia. Illemmalla joskus oli joku opettajakin vanhain herrain totihuoneesta haihtunut heidän kamariinsa kilistämään. Tavallisesti oli hän ollut hyvällä tuulella ja lasketellut kaikenlaista hupaista. Oli hänestä joskus pilkkaakin tehty. Jokainen sana oli pantu tarkasti mieleen ja kerrottiin nyt kaikkien uudeksi riemuksi. Kertominen ja nauraminen tapahtui tahallaan korkeammalla äänellä, kuin olisi ollut tarpeellista, kun nähtiin, kuinka se harmitti »suomalaisia.» Ne jurottivat paikoillaan ja olivat kirjoihinsa katselevinaan, mutta kuuluivat kuitenkin joka sanan. Heille oli jokaiselle tapahtunut ikäänkuin mieskohtainen loukkaus sen kautta, etteivät koskaan saaneet olla tällaisissa iloissa osallisina. He olivat ikkunain läpi kuulleet iloista mellakkaa kadulta huoneisiinsa, kun myöhään yöhön istuivat lukemassa tumman kynttilän ääressä. Ja vettä myllyyn lisäsi vielä se, että opettajat tunnin kuluessa kohtelivat pidoissa olleita hellävaroen ja tekivät kysymyksensä niin helposti tajuttaviksi kuin suinkin, jopa suorastaan auttoivatkin. Tai karttoivat kokonaan kysyä heiltä ja kysyivät sen sijaan »suomalaisilta», joilla silloin aina oli kovempi päivä.

Oli kuitenkin aikoja, jolloin ruotsalaisten täytyi kokonaan nöyrytyä ja jolloin heidän kaikilla ulkonaisilla eduillaan ei ollut mitään merkitystä. Tutkintojen ja koekirjoitusten aikana tarvitsivat he taitavampien toveriensa apua, ja silloin oli *näiden* vuoro näkyä. Niinkuin pöydän alle heitetyitä paloja nakkelivat he hätäntyneille murusia matematiikasta ja latinasta. Ja niin tapahtui vielä ylioppilaskirjoituksissakin. Useimmat »ruotsalaisista» pääsivät ylioppilaksi, »suomalaisten» armosta. Näinä aikoina nähtiin molempain puolueiden miehiä enemmän yhdessä. »Suomalaisia» saatettiin joskus kutsua »ruotsalaisten» perheisiin ja köyhemmille annettiin sunnuntaipäivällisiä ilmaiseksi. Voutila, toinen noista tuolla kannella, oli esimerkiksi koko viimeisen vuoden syönyt Antin kotona ja saanut ilman vuokraa asua pienessä huoneessa toisella puolen kamreerin pihan, seinäkkäin renkikamarin kanssa. Palkkioksi oli hän opettanut Antille matematiikkaa ja auttanut häntä ylioppilaskirjoituksissa.

»Suomalaisilla» oli myöskin »isänmaallisia harrastuksia», joihin »ruotsalaisilla» ei juuri ollut taipumusta. Lupa-aikoina keräsivät he satuja ja muinaisesineitä, pitivät kukin paikkakunnallaan kansantajuisia luennoita ja panivat kesillä toimeen kansanjuhlia.

»Ruotsalaiset» koettivat kyllä »harrastaa» hekin, mutta kaikki jäi keskentekoiseksi. Antti esimerkiksi, joka luettiin »ruotsalaiseen», oli kerran päättänyt kerätä sananlaskuja kansan suusta. Siitä oli ollut kotona suuri homma ja puhuminen, ja sisaret ompelivat hänelle erityisen vihkon sitä varten. Saipa hän vielä teettää varsinaisen matkapuvunkin, johon kuului pitkävartiset lapikkaat. Mutta kun hän oli joitakuita päiviä kierrellyt isänsä maatilan naapuritaloissa, alkoi uusi outo kenkä hangata kantapäätä. Hän kyllästyi puuhaan, palasi kotiin, ja saadut sananlaskut huomattiin jo ennen julaistuksi.

Huolimatta »suomalaisten» jalommista harrastuksista, huolimatta heidän paremmista todistuksistaan ja heille tutkinnoissa puhutuista kauniista sanoista, joita saivat kuulla paraatipuvussa saapuville tulleen kuvernöörinkin suusta, olivat »ruotsalaiset» kuitenkin joka paikassa päällä päin, tutkintotilaisuuksissakin. Heihin, joilla oli tuttavuuksia kaikkialla kaupungissa, kiintyivät useimmat silmät todistuksia jaettaessa. Helsinkiin lähdetessä keväällä oli kyllä »suomalaisille» arpajaisilla koottu matkarahat, mutta noiden toisten rintoihin kiinnitettiin rannasta lähtiessä kukkaskimput. Sisaria, äitejä, serkkuja ja muita naistuttavia seisoi kehänä heitä piirittämässä laivasillalla, *heille* toivotettiin onnet matkalle ja *heidän* jälkeensä liehuivat nenäliinat. »Suomalaiset» seisoivat synkkinä loitommalla, kaikilla kiitollisuudenvelka mieltä painamassa. Ja monella syrjään jätetyn katkera tunne sydämessä. Tuolla toisten kanssa liehakoivat ne, joita monen vuoden kuluessa oli kaukaisella ihailulla seurannut, uskaltamatta koskaan lähestyä ja pääsemättä kertaakaan toivotun kanssa sanaa vaihtamaan.

Kantta kävellessä vaikutti Anttiin yhä vielä se raskas suhde, joka oli koulussa toverien kesken vallinnut. Mutta lähin syy siihen, miksi hän äsken oli poikennut syrjään ja miksi hänessä ei pitkään aikaan ollut menijää toverejansa tervehtimään, oli eräs tapaus, joka viime kesänä oli kangistanut hänen välinsä Voutilaan. Antin isän maatila oli Rautalammilla, ja he viettivät siellä kesänsä. Pitäjän »suomalaiset», etupäässä Voutila, olivat toimeenpanneet kansanjuhlan. Tanssittaessa juhlakentällä oli eräs talonpoika tullut pyytämään Antin vanhempaa sisarta. Tämä oli kieltäytynyt. Kertomuksessa paikkakunnan lehteen kuvattiin tapaus »osoitteena siitä, millaista ylenkatsetta kansaa kohtaan vielä tapaa niissä, jotka haluavat nimittää itseään parempain ihmisten lapsiksi. Heidän naisensa ovat kyllä olevinaan kansallismielisiä, mutta kotikielenään he käyttävät ruotsia ja koko heidän kansallismielisyytensä on vain siinä, että he ompelevat itselleen kansallispuvut ja puukeutuvat niihin joskus huviretkiä tehdessään. Mutta annas olla, kun talonpoika tulee puhuttelemaan, silloin on nenä kureissa, ja tämä hieno neiti kääntää selkensä kansan lapselle. Häpeä meidän herrasväellemme moisesta sääty-ylpeydestä!»

Kirjoitus synnytti suurta suuttumusta ja jakoi pitäjän kahteen puolueeseen. Sen tekijäksi merkittiin Voutila. Hän oli muka käyttänyt tilaisuutta kostaakseen Antin sisarelle, johon hän oli turhaan ihastunut. Antti oli moittijain puolella ja kiivastui kerran muiden seurassa Voutilaa soimaamaan. Voutila suuttui, puhui paljon herrasväen ylpeydestä ja epäkansallisuudesta ja lopetti sillä, että olisi parempi olla vaiti sen, joka vielä istuisi koulun penkillä, elleivät muutamat olisi olleet niin jalomielisiä, että he... Hän ei päättänyt lausettaan, mutta Antti ymmärsi tarkoituksen, ja sen jälkeen eivät he olleet toisiaan tavanneet ennen kuin tuossa äsken.

Kauan ajatteli Antti, laskeutuisiko vai eikö alas peräkannelle. Hän tunsu itsensä jotenkin turvattomaksi yksin näiden kahden kanssa.

Vihdoin hän kuitenkin päätti mennä.

—Ka, täälläkö tekin olette? Te tulitte Leppävirroilta? Minä en ollenkaan huomannut... On vähän kylmä, niin että puistattaa ... brr... Vai niin, te matkustatte kai myöskin Helsinkiin...

He olivat jäykkiä, melkein arvokkaita ja huulilla oli tuo hiukan itserakas hymyily, jonka usein tapaa etevillä talonpojilla. He tarkastivat Anttia kiireestä kantapäähän, ja Antista oli, kuin olisi häntä kylmällä kädellä vetäisty kasvojen yli. Hän oli koettanut asettua yläpuolelle. Mutta nyt hän tuli hätiköiväksi ja meni hiukan hengästyksiinsä.

—Sinnehän minäkin! Joko teillä on asunto Helsingissä? Minä en tiedä vielä ollenkaan, mihin tulen asumaan. Kai täytyy ajaa johonkin hotelliin ensimmäiseksi yöksi.

—Ei ole meilläkään vielä tiedossa asuntoa.

He jatkoivat keskusteluaan kaksikantaan ja laiminlöivät kokonaan Antin. Hän sai istua, ojentettuna eteenpäin, kaula kurkalla, ja kuunnella valmista, kun ei voinut heti tultuaan poiskaan lähteä. Heillä oli tulevista luvuistaan puhe. Olivat jo päättäneet, mitä luennoita kuuntelevat. Professorien nimetkin oli heillä tiedossaan. Kuullessaan luennoista ja professoreista, joita hän ei vielä ollut oikein ajatellutkaan, tuli Antti itsensä suhteen hiukan epävarmaksi. Nuo ne olivat ihan selvillä kaikesta, mitä he aikoivat tehdä. He tiesivät jo vuodetkin määrätä, milloin valmistuvat. Köyhäin talonpoikain pojat saattavat välistä kohota hyvinkin korkealle, oli hän usein kuullut vakuutettavan ja esimerkkeinä mainittavan meidän suuria miehiämme, joista melkein kaikki olivat syntyneet matalissa majoissa. Jota vastoin varakkaiden vanhempain lapset usein menevät hukkaan. Ei heistä ainakaan koskaan tule mitään suurta. Hänen ratansa oli kuitenkin jo määrätty. Se oli jo useat kerrat valmiiksi keskusteltu isän ja koko perheen läsnäollessa. Ja hän vartioi vain tilaisuutta päästäkseen selittämään tovereilleen tulevaisuutensa ohjelmaa.

—Minä aion juristiksi, ilmoitti hän sopivaan puheen lomaan ja selitti yhdessä henkäyksessä kaikki aikeensa. Hän suorittaa oikeustutkinnon, seuraa tuomaria käräjillä siksi, että saa varatuomarin arvonimen, praktiseeraa lääninhallituksessa, jossa tutkinnon suorittaneilla nykyään on etuoikeus, ja sitten voi hän helposti saada hyviä virkoja.

Hänen puheensa ei tehnyt toivottua vaikutusta. Toverit kuuntelivat häntä, ja kun hän oli lopettanut, kysyi Voutila, silmät pilkallisina, mutta muuten hyvin viattomalla äänellä:

—Kun et sinä, Antti, ruvennut matematiikkaa lukemaan?

Antti tunsu pistoksen kärjen. Mutta silloin sattui mukava tilaisuus poistua. Kapteeni kulki ohitse ja kääntyi Antin puoleen näyttäen hänelle muutamata kiveä, johon eräs toinen laiva oli äskettäin törmännyt. Puhuessaan Antille katsahti hän noihin toisiin arvostelevalla syrjäsilmillä, ikäänkuin olisi tahtonut Antilta kysyä, että »ketähän nuokin ovat?»

Katse tarkoitti nähtävästi heidän pukuaan, ja seisossaan ulompana kapteenin kanssa tuli Antti tämän luulonsa johdosta vertaileeksi toveriensa vaateasua omaansa. Molemmilla heillä oli sarkainen päällystakki, ja ylioppilaslakki oli päällystetty palttinalla. Takin kaulus oli sametista ja arvatenkin koko puku jonkun määrätälän tekemä, joka oli koettanut saada aikaan muodin mukaista työtä, vaikka huonolla onnella. Niskasta longistui kaulus toisella alas, niin että koko kaulustin, aika tavalla jo käytetty, kojotti näkyä ja sen takana rusetin nauha ja niskanappi. Mansetit eivät nekään olleet aivan puhtaat. Housujen lahkeet olivat lyhyet ja ahtaat, jalat isot ja kengät yhtä mukaa, sekä lisäksi kiilloittamattomat.

Jota vastoin hän ... hän oli kaikin puolin virheetön ja hieno. Silmäys sääriin näytti, että housut niiden päällä istuivat kuin valetut. Kaulus seurasi kaulalinjaa ja pisti pikkuisen vain valkoista raitaansa esille. Kaikki oli parhaassa kunnossa. Hän puheli toimessaan kapteenin kanssa ja istuutui tämän mentyä penkille vastapäätä ja alkoi vihellellä. Sattui sitten vielä pieni tapaus, joka kerrassaan nosti hänet entisten koulutoveriensa yläpuolelle.

He nousivat ja menivät kahvia juomaan ruokasaloon. Mutta heidän ovia avatessaan aikoivat siitä samassa ulos neitokset. Molemmiin puolin seisotuttiin ja jäätiin odottamaan, kumpiko ensiksi astuisi kynnyksen yli. Neitokset jo ottivat askeleen, mutta peräytyivät, kun ylioppilaat samassa myöskin uhkasivat tulla. Silloin jäivät ylioppilaat odottamaan. Mutta juuri kun neitosten taas piti astua ulos, töyttäsivät myöskin ylioppilaat esiin, ja ovesa tapahtui pieni yhteentörmäys olkapäillä. Neitokset katsahivat ylenkatseellisesti jälkeensä, kun ovi oli sulkeutunut, ja tuo kauniimpi koetteli kädellään olkapäätänsä, johon nähtävästi hiukan koski.

—Ush, semmoisia moukkia! sanoi hän hienosti irvistäen, ja se silmäys, jonka Antti samassa sai häneltä, näytti tahtovan vetää häntäkin samaan mielipiteeseen osalliseksi.

Innolla Antti siitä tulikin osalliseksi—samalla tavoin silmäten ja kohottamalla hänkin olkapäitänsä.

Hän oleskeli kannella, kunnes hopeatiuku helisti päivälliselle. Ovesa tulivat häntä vastaan hänen toverinsa, pois salongista. Heillä ei ollut varaa syödä laivan kalliita ruokia. Ohimennessään kysyi Antti heiltä keveästi ja hiukan teeskennellyn reippaasti:

—No, poisko te tulettekin? Ettekö jääkään päivällistä syömään?

He ottivat tahalliseksi loukkaukseksi Antin kysymyksen. Sointu kysyjän äänessä oli veriin saakka vihlaissut köyhäin miesten arkatuntoisuutta. Eivät he kumpikaan vastanneet, mutta se katse, joka ampui heidän kulmaansa alta, oli terävä, salavivahainen ja kylmä kuin teräksisen tikarin tumma välähdys. Se oli huonompiosaisten äänetön sodanjulistus niitä vastaan, joiden edut ovat paremmat. Antti oli elinajakseen saanut heistä salaiset vihamiehet.

—Syöhän sinä nyt siellä ... vielä sitä syömme mekin...

He menivät kokkapuolelle laivaa, purren hammasta niin, että posket siitä jäykkenivät.

IV.

Päivällistä syödessä sattui Antti asettumaan niin, että bufettineiti muille tarjotessaan tuli yhtämittaa kumartumaan hänen ylitsensä. Hänen täytyi melkein tämän kainalon suojassa odottaa siksi, kunnes vastapäätä istuva oli täyttänyt lautasensa. Neiti oli pukeutunut harmaaseen villahameeseen ja punaiseen ruumiinmukaiseen trikooliiviin, joka jo ulommaksikin vaikutti lämpöisesti ja kiihoittavasti. Koko päivällisen ajan oli Antti tämän bufettineidin läheisyydestä lähtevän vaikutuksen alainen, ja hänen äskeiset neitosensa olivat jo unohdetut.

—Herra Ljungberg kai tuntee nuo kaksi ylioppilasta, jotka tulivat Leppävirroilta laivaan? kysyi kapteeni Antilta.

—Heidän nimensä ovat Miettinen ja Voutila.

—Siis talonpoikaisylioppilaita, niinkuin minä arvasinkin.

Ja otettuaan ryypyn jatkoi kapteeni, että se on merkillistä, kuinka nykyaikana yhä useammin alkaa kuulla suomalaisia nimiä ylioppilailta. Hän tahtoo olla tuomittu, jos ei viidelläkymmenellä prosentilla niistä ylioppilaita, joille hän on tänäkin kesänä piletin kirjoittanut, ole ollut suomalainen nimi.

Ja siitä syntyi yleinen keskustelu liikanaisesta antaumisesta oppineelle uralle. Sanomalehdissä oli ollut kirjoituksia »sivistyneestä köyhälistöstä», joka muissa maissa uhkaa suurilla yhteiskunnallisilla vaaroilla ja joka meilläkin on tuleva »päivän polttavaksi kysymykseksi», jos vain ylioppilaiden lukumäärä saa enetä sillä nopeudella, jolla viime vuosina.

Kapteeni se enimmästään puheli, tunnusteltuaan ensin mielipiteitä ympärillään, jotka tuntuivat soveltuvan hänen omiinsa. Keskusteluun ottivat myöskin osaa tuo Antille tuntematon herra ja eräs hovioikeuden asessori, joka matkusti kesälomalta takaisin virkapaikkaansa. Hän oli tullut Leppävirroilta ja saanut sijan kapteenin vieressä; mutta hänen vieressään istui Antti.

—Sanotaan tosin, että neroja menisi hukkaan ja isänmaa tulisi kärsimään, jos ei kaikilla olisi vapaa pääsö ylöspäin, puheli kapteeni. Mutta jos minä saan sanoa mielipiteeni, niin nämä talonpoikaisylioppilaat kyllä saattavat koulussa uida pinnalla, mutta anna heidän tulla yliopistoon, niin he katoavat hyvin pian horisontista. Harvoista heistä tulee edes etevämpää virkamiestä. Vai onko

herroista kukaan nähnyt ketään varsinaista n.k. kansanlasta korkeammassa ja tärkeämmässä virassa?

Kapteenin huomio oli asessorin mielestä sikäli korjattava, että hänen tietääkseen ei ole yhtä ainoatakaan korkeampaa ja tärkeämpää asemaa, jossa olisi varsinaisesta kansasta lähtenyt mies. Valtiokalenteri tarjoaa siinä kohden ainoastaan ruotsalaisia nimiä.

—Aivan niin! Ja niin tulee olemaan pitkät ajat eteenpäin. Varallisuus on jaettu vielä sillä lailla, että sivistyneitten lapset ovat kuin itseoikeutetut oppineella uralla hallitsemaan. Jota vastoin talonpoikain pojat jäävät joko pahaisiksi maapapeiksi tai kanslisteiksi ja nurkkakirjureiksi, joiden varain puutteessa tai nääntyneinä suurten velkakuormain alle on täytynt lakkauttaa lukunsa.

Kun asessori kuuli veloista puhuttavan, niin tuli hänen otsansa hyvin huolestuneeksi ja hän lausui mielipiteenään, että ylioppilasten kevytmielinen velkaantuminen alkaa olla yksi meidän kansallisia paheitamme. Se on isänmaanystäväälle sitä surullisempi huomio, kun käsikädessä sen kanssa kulkee yhä höllentyvä moraali. Sillä taholla ei katsota miksikään häpeäksi tehdä velkoja ja jättää ne takausmiesten maksettaviksi. Minä luulen, että usealla meistä on joku vähäinen kokemusta siinä suhteessa.

—Sellaisesta velkaantumisesta kuin täällä Suomessa ei kuule missään suurissa sivistysmaissa, puuttui puhumaan tuntematon herra. Hän oli oleskellut suuren osan ikäänsä ulkomailla ja tullut huomaamaan, että siellä oppineelle ja virkamiesuralle poikkeavat vain ne, joilla on varoja siihen. Muut antautuvat käytännön miehiksi.

Siitä innostui kapteeni sanomaan, että juuri niin pitäisi meilläkin oleman. Jos mitään, niin tarvittaisiin meillä kasvattaa käytännön miehiä. Mutta meillä on päinvastoin. Meillä perustetaan vain klassillisia kouluja, toinen toisensa perästä, joista suomalaiselle kansalle ei ole mitään hyötyä.

—Valitettavasti on kapteeni oikeassa. Yksi fennomaanisen agitatsionin varjopuolia on kiihko klassillisten lyseoiden perustamiseen ja realisen kasvatuksen laiminlyömiseen.

Kapteeni uskalsi puhua suunsa puhtaaksi.

—Saattaa kuulua paradoksilta, sanoi hän, mutta minä menen väitteessäni niinkin pitkälle, että klassilliset koulut, joissa etupäässä valmistetaan virkamiehiä, olisivat saaneet jäädä vielä pitkäksi aikaa ruotsinkielisiksi. Ruotsinkielisiä virkakouluja, suomenkielisiä ammattikouluja! Se olisi minun valtiollinen ohjelmani. Silloin ei olisi houkuttelemassa huonoja purjehtijoita tuo kruunun kannikan kangastus, joka pakenee varattoman tieltä sitä etemmä, kuta lähemmä hän sitä luulee tulevansa. Ja silloin välttyisi se kilpailu, joka nyt päättyy varakkaampien eduksi ja synnyttää toisissa katkeruutta. Sillä varakkaan miehen poika ajaa aina edelle köyhemmästä toveristaan ja sieppaa viran hänen nenänsä alta. Hänellä on tilaisuus lukea lakkaamatta, eikä hänen asioissaan merkitse mitään, jos hän hiukan elääkin mukana ja nauttii nuoruudestaan. Minä olen sielusta ja sydäimestä demokraatti, ja eläköön vain vapaa kilpailu, silloin kun se on hyödyksi! Mutta muiden maiden esimerkit ovat varoittavia. Minun ehdottamani keino on ehkä huono, keksikööt muut parempia. Mutta minä puhun kokemuksestani. Isäni koulutti minua neljännelle luokalle, mutta kun hän oli viisas ja käytännöllinen mies, otti hän minut pois, kun olin saanut hiukan alkeita päähäni, ja lähetti merille. Nyt olen velaton mies, eikä isänmaa ole kadottanut kaupassa enempää kuin minäkään. Se on, luulenma, vain voittanut sen, että sillä on yhtä velkaantunutta virkamiestä vähemmän.

Tultiin siihen yksimieliseen päätökseen, että meidän johtavien miestemme hallituksessa ja yliopistossa olisi jollakin tavalla rakennettava esteitä liikanaiselle ylioppilastulvalle ja siitä seuraavalle kiihkolle nousta alhaalta ylöspäin. Ehkä se voisi parhaiten tapahtua joko koulumaksuja korottamalla taikka vaatimuksia koventamalla ylioppilastutkinnoissa.

Ne olivat viisaita miehiä nuo. Antti kuuli tätä puhetta kuin oman äänensä sointua. Juuri näin oli hänkin ajatellut, vaikkei yhtä selvästi. Hän oli oikea mies oikeutetulla paikallaan. Jota vastoin nuo toiset tunkivat alalle, joka ei heille soveltunut. Mitä auttoi heitä heidän etevyytensä, kun kuitenkin täytyi tehdä velkoja ja nääntyä niiden alle!

Hänen ei tietysti tarvitsisi koskaan tehdä velkoja. Kuinkahan paljon mahtaa jo Voutilalla ollakaan, joka koko kouluaikinsa oli lukenut velalla? Aina tulevat ne häntä rasittamaan. Mutta oma syynsä! Kuka käski ponnistaa yli voimiensa! Säälihän häntä tietysti on, mutta eihän voi vaatia, että häntä muutkaan aina auttavat. Ja mikä oli kiitos auttamisesta? Huonosti oli Voutila sanomalehtikirjoituksellaan palkinnut sen, että isä oli häntä koulussa ollessa tukenut. Kernaastihan soisi, että hänellä olisi huoleton toimeentulo. Mutta maailman meno on semmoinen. Jos hän saisi antaa hyvän neuvon, niin eiköhän vielä olisi aika Voutilankin poikkeutua jollekin käytännölliselle uralle. Sieltä voisi hän löytää onnensa paljon pikemmin. Mutta mitäs hyödyttää puhua! Meillä pyrkivät kaikki vain yliopistoon, virkamiehiksi...

Antti ei huomannut, että hänen ajatuksensa jo kauan olivat kulkeneet ennen avattua uraa. Ihmeen huolettomasti ja rauhallisin mielin oli hän päivällisen jälkeen heittäytynyt sikari hampaissa samettiselle

sohvalle loikomaan, nousten ainoastaan silloin tällöin maistamaan likööriä ja kahvia, jotka oli asetettu hänen eteensä pöydälle.

Poskia lämmitti, ja jäsenet kävivät suloisen raukeiksi. Oli mahdottoman mukavaa tällä tavalla puhallella hienoa sikarinsavua ylös kattoon ja katsella, kuinka sen sitten avonainen ikkuna yhdellä henkäyksellä riipaisi pyöreään kitaansa...

... Hän on merenkulkija maailman aavalla valtamerellä. Hän on ja elää, nauttii nuoruudestaan eikä mistään huoli. Ei sillä väliä, mihin laiva laskee. Aina niitä on keulan edessä päinvänpaisteisia rantoja. Ja vähät siitä, vaikka karillekin kurahtaisi ja laiva hajoaisi pieniksi pirstaleiksi. Tottahan löytyisi joku tyhjä tynnyri hänellekin, jonka päällä kulkea kelluttelisi, mihin myötäinen tuuli puhaltelisi. Ihmisten pitäisi jo nuorina antautua onnensa ohjattaviksi! Mennä vain! Huilata huolimatta mistään!—

Laiva kulki tasaista kulkuaan, jyskyttäen hieman. Suuri selkä oli taivallettavana, ja kaikki matkustajat olivat vetäytyneet hytteihinsä ja alasalonkeihin. Antti yksin viipyi ruokasalongissa...

Kas vettä tuolla peilin alla karahvissa, kuinka se välkähtelee sen mukaan, miten kone jyskyttää. Ja samassa tahdissa alkoi kahvikupin reuna kilistää liköörilasiasia vasten...

Mitähän ne nyt siellä kotona, johtui hänen mieleensä. Isä ... niin, hän on luultavasti lukinnut oven jälkeensä ja pannut ruokalevolle. Tunnin kuluttua vie piika hänelle kahvia. Miksei ne juo siellä kotona kahvia heti ruuan päälle? Kun minä tulen kotiin, niin järjestän minä sen sillä tavalla... Sisaret kai kävelevät päivällisen syötyä salin lattiata edestakaisin, kädet toistensa selän takana. Äiti hän vielä ruokasalissa laittelee...

Bufettineiti tuli sisään ja vei ajatukset toisaanne. Hän otti pois kahvikupit, levitti liinat pöydille ja asetti tuhka-astiat paikoilleen. Yhden hän siirsi Antin eteen.

—Olkaa hyvä! sanoi hän.

Antti huomasi taas sikarinsa sammuneeksi.

—Saisinko luvan pyytää tulta?

Neiti toi tikkuja, raapaisi tulta tottuneella kädellä ja tarjosi sitä Antille.

—Olkaa hyvä! sanoi hän taaskin ja katsoi Anttia silmiin.

Miksi hän sanoi: »olkaa hyvä» ja katsoi noin omituisesti? Olisiko hän tahtonut puhutella? Aikoiko hän tehdä tuttavuutta?

—Kiitoksia, vastasi Antti, mutta ei voinut keksiä, mitä muuta hän virkkaisi. Hänen sitä miettiessään meni neiti keikutellen ulos.

Antti laskihe entiseen asemaansa. Hän koetti muistella, mitä äsken oli ajatellut, ennenkuin neiti tuli sisään, mutta ei päässyt säikeen päähän. Sikari tuntui kovin väkevältä, ja päätä huimentti. Hän heitti pois sen, haki tukea päänsä alle ja pani pitkäkseen.

Hän nukahti ja näki unta. Äiti oli kävelevinään tuossa lattialla, mutta kun se istuutui suruisen näköisenä toiselle puolelle huonetta, olikin se Alma. Sieltä se nousi ylös, tuli aivan Antin jalkapohjiin, kosketti niitä ja tarjosi kahvia ja olikin heidän palvelijansa. Mutta kun Antti rupesi tavoittamaan häntä kädellään, niin muuttui tyttö bufettineidiksi. Hän tuli likelle, istuutui sängyn laidalle ja raapaisi tulta aivan silmäin alla.

Antti heräsi ja huomasi, että lamppuja sytytettiin salongissa. Bufettineiti seiso i pöydällä polvillaan ja sovitti lasia liekin päälle.

Anttiin syöksähti vastustamaton halu mennä ottamaan neitiä molemmista käsistä kiinni, puristamaan kalvosista ja suutelemaan väkisin, niinkuin oli kotona tehnyt palvelustyölle. Mutta hän pelkäsi neidin suuttuvan. Hän odotti, että neiti laskeutuisi pöydältä pois. Mutta neiti laskeutui niin siististi, ettei Antti rohjennut häneen ryhtyä. Vielä oli kaksi lamppua sytytettävänä, yksi aivan Antin pään päällä, siinä missä hän istui. Silloin hän ehkä...

Mutta ennenkuin neiti joutui sinne, alkoivat matkustajat taas kokoontua salonkiin. Useimmat olivat he nukkuneet ja näyttivät unisilta. Merikapteeni pyysi saada juodakseen ja Anttikin teki samalla lailla.

Molemmat kapteenit rupesivat puuhaamaan whistiä.

Kolmanneksi mieheksi saatiin muuan maakauppias. Mutta neljäs puuttui vielä.

—Pelaako herra Ljungberg whistiä?

Antin täytyi tunnustaa, ettei hän, ikävä kyllä, taida whistiä.
Ainoastaan knorria hän...

—Knorria! purskahtivat kapteenit nauramaan. Teidän kasvatuksenne on vielä alussa, nuori herra!

Anttia suututti sanomattomasti tämä hänen taitamattomuutensa. Hänestä tuntui todellakin siltä, kuin hän olisi vielä ollut koulupoika.

Kapteenit tuumivat sinne tänne. Whisti oli saatava välttämättömästi toimeen. Silloin tuli Pekka sisään, tukka epäjärjestyksessä, sillä hän oli taaskin nukkunut kielioppinsa ääreen. Pekka taisi pelata whistiä ja kapteenit olivat pelastetut. Hän tosin oli teologi, mutta ei vielä vihitty papiksi. Sentähden ei hänen vielä tarvinnut tuntea omantunnonvaivoja korttipelistä.

Antti jäi pahalle tuulelle. Miksei hän taitanut pelata whistiä? Miksei hän ollut sitä kotona opetellut? Kun hän tulee Helsinkiin, täytyy hänen ryhtyä siihenkin. Olisi ollut niin mahtavaa istua tuossa kapteenin kanssa, sikari suupielessä savuamassa, niin että täytyi silmää siristää pieneksi, nakata kortti huolettomasti pöydälle tai sanoa: »grandissimo.»

Vähän aikaa hän katseli pelin kulkua. Hän koetti ymmärtää sitä, teki johtopäätöksiään ja luuli jo arvaavansa aatteen ja olevansa hiukan selvillä. Mutta sitten haihtui hän kerrassaan kaikilta jäliltä ja lähti ulos kannelle. Sinne jäi hän vähäksi aikaa seisomaan kaidetta vasten, kädet housuntaskuissa.

Ilta jo pimeni, ja sää oli kirkas ja kylmä. Se tarttui ahnaasti hartioihin ja pudisti kovakätisesti. Antti lähti alas hyttiinsä. Se oli kokanpuolella, ja etukannella istui talonpoikaisia matkustajia, turkeissa ja rukkanissa. Etäämpänä olevia ei tiennyt oleviksi muusta kuin heidän palavista piipuistaan tai hehkuvista sikarin tulista. Muutamista, joiden ohitse Antti kulki, tuoksahti märkä sarka ja kastuneen sinisen vaateen haju. Joitakuuta loikoi penkeillä ja toisia oli kyyristynyt lämmittelemään kuumen savutorven juureen. Niiden joukossa oli Antti näkevinään koulu-toveriensa valkoiset lakit.

Hän oli kompastua muutaman jalkoihin, joka oli pannut pitkäkseen kannelle. Vihaisesti hän tiuskaisi, miksei hänelle annettu tietä, ja sanoi »moukaksi» miestä, joka makasi. Talonpojat väistyivät eivätkä vastanneet mitään. Mutta astuessaan alas salonkiin kuuli hän heidän tekevän hänestä pilkkaa.

Hytissään hän koetti houkutella unta silmiinsä, mutta kun se ei onnistunut, nousi hän polvilleen sohvalle, väänsi auki pyöreän ikkunan ja pisti päänsä ulos.

Tähdet jo tuikkivat, ja kuun sakara kiuvotti alakuloisena tummalla taivaalla luoden laihan, kaitaisen juovan veteen. Vesi kohisi yksitoikkoisesti laivan kokassa, ja kipunat lentivät piipusta pitkänä palavana häntänä, pudoten veteen.

Antti kävi kovin surulliseksi, ja hänen mielensä masentui. Hän muisti mennyttä ja ajatteli tulevaisuutta, eikä hänen asemansa molempain vaiheilla enää tuntunutkaan niin varmalta kuin taanoin. Työtähän tietysti pitäisi hänenkin tehdä, kurssit olivat pitkät ja ikävät, ja elämä yleensä yksitoikkoista. Ja mitenkä hän siellä Helsingissäkään oikein ymmärtäisi kaikki asetta?

Oli niin turvatonta täällä laivassa, melkein yksin. Ei kukaan hänestä oikeastaan välittänyt. Olisi ollut suloista olla vielä kotona. Kun ei kukaan kotoisista tullut edes mukaan...

Juuret, jotka Antti jo oli luullut kokonaan irti revityiksi, rupesivat tuntumaan taas ja kangertelemaan sydämessä... Miksi oli Alma hänen rakkautensa hyljännyt, hänen suuren rakkautensa? Kuinka hän oli voinut työntää luotaan niin syvän tunteen? Hän olisi saanut, tuo valkotukkainen, sinisilmäinen olento koko hänen sydämensä, koko hänen sielunsa.

Ilta yhä pimeni. Kipunat tulivat suuremmiksi, kuun tie kirkastui kirkastumistaan, ja vesi näytti mustemmalta. Antti katseli sitä, kuunteli laivan laineiden yhtämittaista kohinaa, ja hänen mielialansa aleni alenemistaan.

Kun alkoi tulla kovin kylmä, veti hän päänsä ikkunasta, sulki sen ja panihe pitkäkseen. Saadakseen mukavampaa potkaisi hän kengät jalastaan ja päästi pois kauluksensa. Siinä hän sitten loikoi selällään kauan aikaa.

Yht'äkkiä kuului käytävässä liikettä ja sopottavia ääniä:

—Ai, antakaa olla ... ei saa...

—Tule nyt ... ei täällä ole ketään...

—Ei... E-ei ... joku voi tulla ... odottakaa! Antin hytin ovi revähti auki ja joku nainen pisti siitä päänsä

sisään. Antista se näytti olevan bufettineiti. Samassa temmattiin pää takaisin, ovi paiskattiin kiinni, ja kuului kiirettä juoksua läpi korridorin ja lyhyissä askelissa rappuja myöten ylös kannelle.

Veri oli kuohahtanut Antin suonissa. Hän oli kimmonnut istualleen ja kivettynyt eteenpäin ojennettuun kuuntelemaan asentoon. Mutta hän ei kuullut sen enempää. Hänen korvissaan vain soi ja suhisi, ja sydän jyskytti kuuluvammin kuin laivan kone. Hän aavisti ja tunsu jotain, joka oli lamauttaa hänet siihen paikkaan. Se veti viehättaen kuin syväyksen reuna, ja samassa hirvitti, niin että joka jäsentä pudisti ja hengitys oli kesken katketa.

Kun hän oli vähän rauhoittunut, veti hän kengät jalkaansa ja kiinnitti kauluksen nappiin. Sitten hän lähti kannelle. Hän tahtoi saada selkoa siitä, oliko se ollut bufettineiti.

V.

Herrat olivat jo lopettaneet whistinsä, kun Antti tuli salonkiin. Oli seisauspaikka tulossa, ja kapteenin täytyi mennä ulos. Kun Antti näki muidenkin juovan totia, tilasi hänkin sitä.

Hän tarkasti bufettineitiä ja katsoi häntä suoraan silmään. Neiti kesti katseen ja oli kylmä ja rauhallinen. Ei näkynyt mitään merkkiä kasvoissa tai käytöksessä, joka olisi vahvistanut Anttia hänen epäilyksessään. Se oli varmaankin ollut joku muu laivan naisista. Ja kun hän tuli tästä vakuutetuksi, oli hän siitä melkein iloinen.

Neiti asetti hänen eteensä nuo ystävälliset totineuvot, tuon valkean vesikannun, soman sokerirasian valkoisine, neliskulmaisiksi leikattuine sokeripalasineen ja sitten vielä tuon pienoisen, melkein neitseellisen konjakkikarahvin. Kun Antti näki nämä edessään ja katseli näitä, tuntui hänen sydämessään iloinen hypähdys. Syytä tietämättä oli hän niin onnellinen, että kihosi vettä silmään, samalla kuin olisi tehnyt mieli seisoalleen kimmahtaa, kätensä ojentaa ja kirkaista kimakka hurraahuuto.

Oli tämä elämä kuitenkin toista kuin koulussa ennen! Jos tahtoi jotain maistaa, täytyi se tehdä salaa, lukon takana, jossain ahtaassa, mustassa kamarissa. Usein ei ollut muuta kuin jokin rikkinäinen pikari tai kahvikuppi, välistä ei sitäkään, jolloin piti ottaa pullon suulta. Jota vastoin nyt!

Kuinka nyt oli toista! Kaikki oli valoisaa, puhdasta, somaa ja luvallista. Saa tehdä julkisuudessa, jokaisen nähden, vaikka entisten opettajainsa!

Antin oli käsi kalvosesta kevelänä ja pikkusormi pikkuisen ulkona muista, kun hän nakkeli sokeripalaset lasiinsa. Harvoin oli hän oikeastaan vielä totia laittanut, mutta hän huomasi mielihyväkseen, että kaikki tämä kävi kuin oppineelta. Olisi voinut melkein sanoa, että hänellä oli taipumusta tähän.

Laiva teki juuri tuloaan Savonlinnaan. Se huhkasi myötävirtaan, ohitse linnan, joka seiso i synkkänä ja totisena hämärtäen taivasta vasten. Kaupunki näkyi epäselvästi kuutamossa, sieltä täältä tuikki tulia ikkunoista, jotka punaisina tiplaina kuvastuivat veteen.

Kesti vähän aikaa, ennenkuin laiva ehti kääntää kupeensa laivasiltaa pitkin. Antti, joka katseli pienestä pyöreästä ikkunasta, huomasi rannalla hämärän joukon naisia ja herroja, etenkin naisia, jotka kaulaansa ojentaen koettivat nähdä läpi pimeän, ketä laivassa olisi.

Antti oli aikeissa mennä kannelle. Mutta silloin tuli sisään tuo hieno tuntematon herra, joka ei ollut näyttäytynyt kannella sitten päivällisen. Hän tuli haukotellen ja kysyi hyvin veltosti, missä oltiin. Saatuaan kuulla, että oltiin Savonlinnassa, pyysi hän seltteeriä bufettineidiltä, joka oli hänkin seisonut ikkunassa ja katsellut rannalle. Antista oli tuo välinpitämättömyys savonlinnalaisista niin sopivaa todelliselle gentlemannille, että hän jäi hänkin salonkiin ja istuutui totinsa ääreen, noudettuaan vain sanomalehden luettavakseen tupakkahytistä. Ja hän oli nyt mielestään jo yhtä taitava ja varma matkustaja kuin tuo tuntematon herrakin.

Hän muisti entisestään, että kaupungin herrat tulevat tässä laivaan ottamaan niin monta konjakkiryppyä kuin he suinkin kiireessä kerkiävät. Kun he tulevat, niin katselevat he tietysti tarkkaan jokaista matkustajaa ja nähdessään hänet ajattelevat he varmaankin: »Kukahon on tuo komea herrasmies, joka istuu tuossa?» Ja kun neitokset kysyvät heiltä, ketä oli laivassa, niin he selittävät: »Oli siellä muuankin solakkavartalainen nuori ylioppilas, puettuna pitkään mustaan takkiin ja vaaleihin

housuihin. Hän istui itsekseen totilasin ääressä, hyvin huolettomasti ja luki sanomalehteä.»—»Kuka se oli?»—»Ei me hänen nimeään tiedetty.»

Vähän päästä työntäysikin herroja salonki täyteen ja *jok'ikinen* heistä katsahti Anttiin. Ja hän huomasi heidän toisiltaan jotain vielä kysyvänkin, tietysti sitä, kuka hän oli. Antti oli, niinkuin ei heitä olisi ollutkaan. Ainoastaan silloin, kun hän terästi totiaan, sekoitti lusikallaan ja vei lasin huulilleen, katsahti hän sivumennen Savonlinnan herroihin.—Mistä ihmeestä hän sai tämän arvokkuuden? ajatteli hän.

Herrat asettuivat rehevästi pöydän ympärille, huusivat sisään konjakkia ja selttersiä, kutsuivat bufettineitä Klaaraksi, nauroivat usein ja käheästi asioille, joita syrjäisen oli vaikea käsittää huvittaviksi. Kun kapteeni kulki salongin läpi, pakottivat he häntäkin kilistämään.

Vieraat melusivat kuin kotonaan, niin kauan kuin laiva seisoj rannassa. Se näytti olevan kuin heidän oma laivansa tai ainakin aivan heitä varten tähän tullut.

—Kippis vain! Terve! Enemmän konjakkia, Klaara! Konjak, mykky meera konjak!

Vanhoja, entisiä ylioppilaita he olivat useimmat. Monta kertaa olivat he aikoinaan olleet menemässä ja monta kertaa tulemassa. Mutta kerran oli heidän täytynyt jäädä laivasta pois, ja sitten oli laiva aina mennyt ilman heitä. He olivat jääneet pyörimään tähän pieneen poukamaan, jonka sivuitse valui ainainen ihmistulva alas suureen maailmaan, mutta jossa itsessään kävi hiljainen akanvirta. Riennettyään aikansa olivat he seisahduneet Savonlinnaan, takertuneet johonkin pieneen pikkukaupungin virkaan. Mutta joka kerta, kun laiva saapui satamaan, ja etenkin näin syksyllä, jolloin paljon ylioppilaita matkusti alas, tultiin vanhoja muistoja uudistamaan. Oltiin niinkuin puoleksi matkalla ulos maailmaan, tuohon huimaavaan, hupaisaan Helsinkiin, joka vuosi vuodelta kuului tulevan yhä suurenmoisemmaksi, yhä iloisemmaksi.

—Mutta eiköhän hurjauta ja lähdetä mukaan!

—Lähtään! Me lähtään! Hoida sinä minun virkaani pari viikkoa!

Toinen lupasi hoitaa, sillä hän tiesi, ettei matkasta tule mitään. Oli sitä siksi usein aiottu. Enintään voi tulla yöllinen juomamatka lähimpään pysähdyspaikkaan Puumalaan, josta toisella laivalla seuraavana aamuna varhain palataan takaisin, kovin kohmeloisessa tilassa.

Yht'äkkiä revähti salongin ovi auki suurella melulla, ja oveen jäi seisomaan nuori, kaunis mies, ylioppilaslakki takaraivolla ja koko vartalo siinä hiukan taapäin nojaten. Hän jäi tahallaan kynnykselle ja oli suotta ihmettelevinään.

—Mikä loistava seura! hän huudahti ja osoitti isolla näyttelijän liikkeellä pullotettua pöytää.

—Skool Kalle! huudettiin Savonlinnan herrain pöydästä.—Entree, monsieur! Missä mies viivytteli?

—Heitin hyvästit kaikille vanhoille flammoilleni, joita on tuolla laivasilta huleisillaan, selitti hän ja astui sisään. Hänen perässään tuli vanhempi ylioppilas, punanenäinen ja lihava.

Herrat olivat heti räjähtäneet nauramaan ja yltyivät yhä enemmän, kun joku joukosta kysäisi:

—Itkivätkö nuo edes?

—Eivät itkeneet ... vaan lupasivat liehuttaa nenäliinojaan.

Kalle oli nähtävästi kaikkien suosikki, sillä monelta haaralta häntä pöytään vedettiin, työnnettiin tuolia alle ja ojennettiin täytettyjä laseja.

—Se olen minä, joka tarjoon! Konjakkia ja seltterisiä kaikille näille herroille!

—Et, sinä et tarjoo! huudettiin toisaalta.—Nyt on meidän vuoro! Ei tarvitse! Sinä maksoit samppanjan eilen!

Ja hänen suuhunsa melkein kaatamalla kaadettiin konjakkia ja seltterisiä. Samassa huomasi hän Antin, joka oli astunut esiin sanomalehtensä takaa.

—No, ka Antti! No, terve! Ka, no minnekä sinä?

—Helsinkiin!

—Sinnehän minäkin! No sepä nyt vasta! Käy istumaan tänne yhteen pöytään!

Antti huomautti, ettei hän ollut tuttu näiden herrain kanssa.

—Etkö ole tuttu!... Hyvät herrat, saanko luvan esittää...

Syntyi täydellinen epäjärjestys ja rumina pöydässä, kun kaikki nousivat ylös ja kaikki tahtoivat kätellä. Ja tuskin oli taas istuuduttu, kun kello jo soi kolmannen kerran ja laiva alkoi tehdä lähtöä. Juomia jäi joku määrä tähteeksi, vaikka niitä kilvan kaadettiin kurkuista alas. Ahneimmat hyppelivät laivasta maalle, kun se jo oli liikkeessä.

Eikä ollut taas salongissa muita järeillä kuin Antti ja Kalle ja tämän toveri.

—Ka, sinulla on totia, Antti! Eikö mekin, Nieminen, oteta totia?

—Minä en kiellä, en käske.

Bufettineiti tuli sisään, ja Kalle kohteli häntä kuin vanhaa tuttua. Hän kutsui hänet lähemmä, painoi kätensä hänen olkapäilleen, katseli häntä ujostelematta silmiin ja väitti, että neiti oli lihonnut.

—Herra katsoo väärin ... kaikki muut sanovat, että minä olen laihtunut...

—Kuka sanoo?

—Hyvin moni sanoo ... mitä herra tahtoo?—Ja neiti koetti irtautua.

—Moni sanoo, matki Kalle ja löi häntä keveästi poskelle.—Tuo kaksi lasia totia!

—Se on mainio pitämään karvansa tuo Lotten.

—Kuinka niin? kysyi Antti, jonka kasvoille oli noussut hienoinen puna.

—Minä olen tuntenut hänet jo monta vuotta ja yhtä verevä hän on aina.

—Missä sinä olet häneen tutustunut?

—No, tuossa hän jo tuopi! Kas, niin...

Kalle veti hänet polvelleen niinkuin omaisuutensa ainakin eikä ollut tietävinäänkään hänen vähäisestä vastarinnastaan. Tyttö oli suuttuvinaan ja uhkasi huutaa. Ja samassa pujahti hän pois Kallen kainalon alaitse niin taitavasti, ettei hän sitä suinkaan ensi kertaa tehnyt. Kalle antoi hänen mennä.

—Kyllä minä sen vielä saavutan, kehui hän alkaessaan totia valmistaa.

Anttia tämä kohtaaminen vähän vavahdutti ja pudisti sisästä, niinkuin olisi ollut hiukan vilu.

—Missäkö tutustunut, Antti? Sinä kysyt kovin kokemattomasti. Ainahan se komea poika, jolla on hattu näin takaraivolla... Ka, etkö prykää, Nieminen?

Nieminen, joka koko ajan oli ollut hiukan hämillään, suhahti jotain Kallen korvaan.

—Etkö ole esitetty ... no, jos ei muuta puutu, niin tuossa tuokiossa...

Hän nousi seisolleen, teki taas ison liikkeen, hymyili ja kumarsi juhlallisesti ja totisesti sekä Antille että Niemiselle:

—Minulla on kunnia esittää tässä toinen toiselleen kaksi minun parasta ystäväni: herra Anders Ljungberg, ylioppilas, ja civis academicus Abraham Nieminen ... herrat on hyvät!—No, prykää nyt Nieminen!

Antti huomasi sen nyt ja huomasi vastakin, että Kalle kohteli toveriaan olentakaisesti ja aina pienellä pilkalla. Mutta toinen ei näkynyt koskaan suuttuvan. Löi leikiksi, taputti ystävänsä olkapäälle ja sanoi häntä »siksi ainaiseksi pilkkakirveeksi.»

Kalle oli rikkaan tehtaanhoitajan ainoa poika. Isä antoi pojan elää mielensä mukaan. Koulussa ollessaan ei häneltä koskaan rahaa puuttunut. Mutta lukukauden lopussa oli hänellä kuitenkin velkoja kaikkialla. Alaluokilla tarvitsi hän rahaa makeisiin, joita koko luokka oli tottunut syömään hänen kustannuksellaan. Ylemmillä luokilla meni raha tupakkaan ja punssiin. Kuudennella luokalla hän erosi koulusta ja sanoi syyksi peittelemättä sen, että hän tahtoi syksyllä metsästää uudella jäniskoirallaan. Talvet hän luki kuitenkin kaupungissa yksityisesti eikä myöhästynyt alkuperäisistä tovereistaan kuin vuoden.

Antilla oli aina ollut suuri kunnioitus häntä kohtaan. Sillä jo koulussa ollessaan osasi hän käyttäytyä niinkuin herra. Suosikkeja oli hänellä aina joku. Viimeksi oli Antti ollut. Kaikki hänen toverinsa siihen

asemaan pyrkivätkin. Ja nyt hän oli Helsingistä haalinut käsiinsä tuon vanhan ylioppilaan, punanaamaisen, käheä-äänisen ja pyöreämahaisen.

—Lotten! kutsui Kalle sivumennen bufettineitiä, joka taas kulki salongin läpi, mutta ei tullut luo, ei ollut kuulevinaankaan. Kalle ei pannut sitä sen enemmän sydämelleen.

He olivat saaneet lasinsa laitetuiksi ja kilistivät kaikki kolme. Nieminen otti suunsa täyteen totia, pullisti poskensa ja antoi silmänsä mennä pyöreiksi kuin huuhkaimen silmät.

—Eilen illalla me oltiin ja elettiin Savonlinnassa, tänä iltana tehdään tässä totia, mutta huomenna istutaan jo Helsingissä.

—Eikö ajeta suoraan asemalta kappeliin, Antti?

—Ajetaan vain!

—Me ajetaan kappeliin syömään ja juomaan...

—Ja mässäämään, liitti Nieminen nauraen itse sanoilleen.

—No jo sitä eilen ja vielä tänäänkin mässättiin siinä siunatussa Savonlinnassa, päivitteli Kalle, ja he alkoivat Niemisen kanssa muistella viimeisen vuorokauden viettoa.

He olivat ajaneet helvetinmoista karkua neljä peninkulmaa isän maatilalta hänen parihevosillaan. Ne olivat Savonlinnaan tullessa selältäänkin vaahdossa, ja olisi saanut sammiollisen valkeata saippuan kuohua, jos olisi joka paikan puhtaaksi kaapinut. Olisi ollut ehtiminen edellisen päivän laivaan, mutta laivarannassa olivat äskeiset Savonlinnan herrat ja matka jäi seuraavaan iltaan.

Ensin ryypättiin rantaravintolassa ja sitten seurahuoneella, josta lähdettyä hurjauttiin piiritanssia tanssimaan keskellä toria ja asetettiin palovartia keskeen. Siitä olisi saattanut tulla helvettiä, jos ei viskaali itse olisi ollut parassa miessä. Nälkälinnaan oli kurin vuoksi menty aamiaiselle. Pormestarilla oli istunto ja lääkäriillä vastaanottotunti. Suoraan kapakasta kumpikin meni virkapaikkaansa ja tuli taas takaisin jatkamaan. Silloin syönnyttiin tilaamaan samppanjaa.

—Etkö sinä, Kalle, maksanut itsekseksi toista puolta?

—Minähän ne maksoin.

—Eikö sellaiset juomingit tule kalliiksi? kysyi Antti, joka ihmetellen kuunteli näitä sankaritöitä, jollaisissa ei itse ollut milloinkaan vielä ollut osallisena.

—Tuleehan ne vähän. Mutt' enpä ole ollut niin perinpohjaisella ja hupaisella retkellä sitten kuin kesällä Helsingissä.

Se oli ollut silloin, kun Kalle oli tavannut »tämän Niemis-rähjän, tämän rähjä-Niemisen.» Samalla oli Kallen ylioppilasvifti. Kalle oli saanut pidennystä historiassa ja jäänyt muista kesemmäksi. Ei tahtonut kuitenkaan luku sujua kesäkuumalla Helsingissä. Vasta heinäkuun alussa hän suoritti tutkintonsa lukematta muuta kuin ensimmäisen sivun vanhan ajan historiaa. Nieminen harhaili samaan aikaan hajanaisissa vaatteissa, kello ja valkoinen lakki pantissa, pitkin polttelevia katuja eikä päässyt irtautumaan asunnostaan, johon oli velkaa koko lukukauden. Ylioppilashuoneen lukusalissa he tapasivat toisensa, ja Nieminen iski kohta Kalleen esitellen itsensä hänelle. Hän oli saanut oivan kalan onkeensa. Samana iltana sai Kalle valkoisen lakin. Koko yön he sitten hurrasivat. Kalle maksoi kestit ja Nieminen neuvoi kaikki käytävät paikat. Kolme päivää vietettiin yhtä juhlaa. Välipä näillä isän rahoilla, johonkinhan ne oli pantava! Sitten lunasti Kalle uuden ystävänsä irti sekä asunnosta että panttilaitoksesta ja vei hänet kotiinsa maalle.

—No, oli se vifti sekin, jos oli eilinenkin!—Kun me aamulla ajettiin kotiin kaupungin laitapuolista, niin piti tämän lakin olla niin viinin ja portterin vallassa, että olisi vääntäen ruskeata vettä lähtenyt.

—Se hurja kun pyyhki puhtaalla lakillaan pöytää...

—Me ajettiin suoraa päätä Grapen mammaan ja tahdottiin uutta lakkia. Grapen mamma pui sormellaan ja torui: »Ai-jai noita nuoria studentteja ... eilen ostettu uusi lakki ja nyt noin tahrittu!» Mutta minä kysyin, etteikö rahallaan saa uutta ja viskasin satamarkkasen pöytään. Lakki tuli ja tuossa se on!

—Muistatkos, mitä se vielä muut sanoi?

—No mitä?

—Noin kauniille nuorelle studentille minä annan paras lakki, mikä minulla on.

—Lakki kuin lakki.

Ja samalla heittäytyi Kalle kyljelleen sohvalle, nakaten lakkinsa juoksemaan pitkin pöytää. Se liukui sileää pintaa myöten yhtä kyytiä lattialle. Nieminen yritti nostamaan sitä.

—Anna olla, Nieminen... Kuuletko ... minä kiellän sinua koskemasta minun lakkiini. Helsingistä ostetaan uusi!—Arvaapas, Antti, paljonko meni jo sinä yönä?—Kappaleen toista sataa meni!

—Mitäs isäsi sanoi?

—Ei se ukko sano mitään milloinkaan. Kysyy vain, kuinka paljon minä tarvitsen, eikä ole tiliä tahtonut vielä milloinkaan.

Antti katseli toveriaan, joka puoleksi loikoi sohvalle. Otsa oli valkoinen, hieno ja soikea. Nenä oli heikosti koukistunut, huulet punaiset ja paksunlaiset. Silmät olivat siniset, mutta kiilsivät nyt väsymystä ja alkoholia. Tukasta oli kähärä liimautunut otsaan kiinni. Mustien viiksien alkua orasti ylähuulessa. Puku oli hieman epäjärjestyksessä.

Kallella oli aina ollut suuri vaikutusvoima Anttiin, joka joutui helposti sellaisten johdettavaksi, jotka olivat kokeneet ja tiesivät enemmän kuin hän. Nyt ihaili hän Kallea etenkin hänen huolettoman ja varman käytöksensä vuoksi. Hänen ei tarvinnut tehdä tiliä isälleen mistään. Hän ei välittänyt vähääkään valkeasta lakistaan, jota hän, Antti, oli koko kesän suojellut kuin silmäteräänsä ja jonka varjelemisesta äidillä ja sisarilla oli ollut ainainen huoli. Satamarkkasia oli hänellä rutistettuna kukkaro täyteen, ja liivien taskuissa helisi hopea- ja kuparirahoja irtaallaan. Antilla olivat rahat lompakossa, joka oli ommeltuna povitaskun vuoriin kiinni. Ja vähitellen kasvoi Kalle hänen silmissään vapaan miehen perikuvaksi, semmoisen, joksi hänenkin määränsä oli pyrkiä.

Kaikki kolme terästivät he lasejaan, joivat ja jatkoivat samaan suuntaan. Lasit tyhjenivät nopeasti, varsinkin Niemiseltä, jonka lihava, pehmyt ja kesakkoinen käsi vähän väliä ahnaasti kouristi omaansa ja keikisti sen, niinkuin näytti sekä suuhun että silmiin. Kalle kertoi nyt tarkemmin, missä he tuona suurena Helsingin viftiyönä olivat olleet. Hän nimitteli katuja ja niiden numeroita, mainitsi paikkoja, joilla oli omituiset salaperäiset nimensä. Ja merkitsevästi silmää iskien Antille lupasivat he Niemisen kanssa hänellekin niitä näyttää, jahka perille jouduttaisiin. He tuumivat, että jos Augusta vielä on entisessä paikassaan, he ajavat sinne.

—Se oli ihan hurjistunut tähän Kalleen, kertoi Nieminen.

—Minä en tahtonut millään lailla päästä hänestä erilleni, lisäsi Kalle nähtävästi mielissään.

Antti oli kyllä osiksi kuullut tällaisista puhuttavan. Hän oli usein pitkät hetket vuoteellaan maaten ja metsässä selällään loikoen niistä haaveksinut, niitä mielessään kuvitellut ja loihtinut eteensä oudon hekkumallisen maailman. Mutta sellaisesta, mitä Kalle hänelle nyt kaikesta siitä kertoi ja maalaili elävin ja rajuin piirtein, ei hän ollut osannut uneksiakaan. Hän kuunteli vavistus rinnassa ja hengitti epävarmasti ja lyhyesti, kauan huokumistaan pidätellen, samalla kuin kasvot olivat kuin jäykistyneet. Silloin tällöin hän teki jonkun kysymyksen, joka tuli arasti esille, vaikka hän koetti asettaa sen siihen muotoon kuin hän kyllä olisi kaikki pääasiassa tiennyt, vaikei ollut muutamista sivuseikoista selvillä. Helsinki rupesi kangastamaan hänen edessään tummanpunaisena, samettisohvaisena huoneena, josta lähti hurmaava parfyymi, jossa oli salainen puolihämärä, jossa liikkui väljävaatteisia olennoita, mitkä ihan lähelle tunkivat, istuutuivat polvelle, kietoivat käden kaulaan ja toisella soittivat pianoa, johon lauloivat kevyttä, hehkuvaa säveltä, tuota samaa, jota Kallekin hyrähteli: »frallallalla, natten ä bra!» Nuo olivat olleet siellä, ne olivat nähneet sen kaikki ja monta kertaa kokeneet. Ja hänkin saa sen kokea ... he vievät hänet sinne ... ehkä he jo huomenna...

Hän oli käynyt kasvoiltaan kalpeaksi, ja lasia ottaessa vapisi käsi tuntuvasti.

Kallen lakki loikoi yhä lattialla. Bufettineiti huomasi sen ohikulkiessaan ja nosti pöydälle. Silloin käytti Kalle taas tilaisuutta ja veti hänet Antin editse luokseen. Vastustaessaan tuli tyttö kädellään varanneeksi Antin polveen ja puristaneeksi sitä. Kalle asetti lakkinsa neidin päähän.

—Se sopii mainiosti, kaikki minun lakkini ovat sopineet sinulle erinomaisesti!

—Koettakaa minunkin lakkiani! sanoi Antti epävakaisella äänellä, otti lakin Lottenin päästä ja koetti panna omansa sijaan.

—En minä herran lakista huoli! Ja Lotten esti sen kädellään.

Kalle tuli Antille avuksi:

—Mikset huoli?

—En huoli!

—Sinun pitää huolia! On hän yhtä komea poika kuin minäkin ... kas noin, ja maista nyt hänen lasistaan!

Vaan tyttö maistoi tahallaan Kallen lasista.

—Koska sinä olet noin uppiniskainen, niin kiedot sinä rangaistukseksi kätesi hänen kaulaansa ja suutelet häntä sovinnoksi poskelle. Hän on sinuun ihastunut.

—Kapteeni tulee! Ja minun pitää mennä pöytää kattamaan.

—Ei tule! Pian nyt!—Ja Kalle sysäsi hänet omasta sylistäään Antin syliin. Mutta kun Antti tunki hänet polvellaan, olivat häneltä voimat kuin poissa, eikä suutelemisesta tullut mitään, vaikka tyttö nähtävästi jo olisi ollut suostuvainen. Antti oli vain hämillään ja veti ja puhalsi paperossia, niin että pihisi. Lotten sai siitä savua henkeensä, alkoi rykiä ja nousi pois.

—Ka, no mikset sinä suudellut?

—Mikset sinä suudellut, sanoi Antti, naama tyhmän nolona.

—Ei, kuule Antti, ei sitä sillä tavalla ... sinä et osaa vielä ollenkaan naisten kanssa, rupesi Kalle häntä neuvomaan. Ole sinä, niinkuin minä olen...

Ja Kalle oli naisten kanssa niin, että hän aluksi »impponeerasi». Käyttäytyi huolettomasti, tuskin oli huomaavinaanakaan, puheli seuroissa herrojen kanssa, ja katsahti vain silloin tällöin naisten puoleen. Jos sitten puheli, ei antanut missään myöten, väitti vastaan sitä, jota tahtoi miellyttää, ja oli muille kohtelias. Mutta kun sitten sattui ovesta vastaan tulemaan, niin lähetti yht'äkkiä syvän katseen silmästä silmään. Ja jos joutui kahden kesken puhelemaan, muutti kokonaan käytöksensä, ja oli ystävällinen ja suopea. Franseesiin ei häntä ensiksi pidä itse pyytää, vaan pitää toimittaa niin, että tulee vis-à-vis'ksi. Figureessa voi taas pelata silmillään, ja kun tulee naisten vaihdos, niin silloin on lujasti puristettava. Naiset pitävät siitä, että heitä lujasti puristaa. Jos heitä ottaa hellävaroen kiinni, niin heistä tuntuu pahalle ruumiissa.

Kaikki hän tiesi tuo Kalle. Oli häntä koko mestari. Antti muistutti häntä siitä, että koulussa ollessahan olivat kaikki tytöt häneen rakastuneet.

—Enemmän konjakkia! huusi Kalle innostuen.—Ja lämmintä vettä!

Anttia alkoi jo kuumentaa, mutta urhoollisesti hän ryyppäsi pohjaan ja pudotti uudet sokerit sulamaan. Kun Lotten toi pyydettyjä tavaroita, tempasi Antti häntä vyötäisistä.

—Herra Jumala! kirkaisi tämä, vesi on tulisen kuumaa ... antakaa minun olla!

Vettä räiskähti hiukan hänen hameelleen, ja suutuksissaan sitä pyyhkien hän poistui. Kalle sai taas aihetta neuvokkeihin.

—Sinä näytät liian kiihkeältä. Se laimentaa tuommoisia tyttöjä. Niiden kanssa pitää olla kylmä. Etkö nähnyt, kuinka minä olin äsken? Otin hänet aivan välinpitämättömästi polvelleni. Niinkuin koiran. Seh, tule tänne, pane pääsi tähän! Katselin rauhallisesti ja juttelin tavallisia asioita. Sitten työnsin hänet sinun syliisi. Kun niille niin tekee, niin ne eivät lähde, vaikka pudistaisi. Tarttuvat vaikka jalkaan ja jos eivät muuten pysy, niin pureutuvat kantapäähän kiinni.

Antti ei puhunut siihen mitään. Mutta nyt hänen poskensa hehkuivat, ja yht'äkkiä hän villiintyi.

—Terve, miehet! Nyt me ryyppätään! Ja huomenna ajetaan junalta suoraan!
Ajetaanko, Kalle? Hei!

—Hei, hei! Kas, Anttia vain! Se on päätetty asia, että ajetaan. Terve, Antti! Sinä et ole hukassa, kun olet miesten seurassa! Sinunkin pitää oppia maailmaa tuntemaan, ja meidän kanssamme sinä opit.

—Minä aionkin oppia maailmaa tuntemaan.

Antti jo vähän sammalsi. Tuutingit rupesivat nousemaan huimaavalla vauhdilla häntä päähän. Korvissa soi ja humisi, ja hänen oma äänensä kumahteli luonnottomalta. Lotten, joka katti illallispöytää toisella puolen salonkia, häämötti kuin jostain toiselta rannalta.

He söivät illallista. Pöydässä oli ainoastaan herroja. Puheltiin paljon ja juotiin olutta. Antti ei nähnyt

kaikkea oikein tarkkaan. Siinä oli pöydällä kaikenlaista punaista ja vihreää. Hän söi enimmäkseen vain yhtä lajia, mitä lienee ollut lihalaitosta. Hän ei puhunut mitään, mutta hymähti välistä itsekseen. Sitten alkoi naama tulla onnettoman näköiseksi. Ja yht'äkkiä loppupuolella illallista hän nousi mennäkseen.

—Minne sinä menet, Antti?

—En minnekään.

—Voitko pahoin? Sinä olet ihan vaalea.

—En minä voi pahoin ... minä voin aivan hyvin. Kyllä minä tulen kohta.

Mutta mennessään horjahti hän oven pieltä kohti. Kapteeni kuiskasi Kallelle, joka oli saanut kunniapaikan hänen vieressään:

—Merenkäyntiä tyynessä vedessä.

Ja Kalle ja Nieminen nauroivat yhdessä kapteenin kanssa nuoren miehen vahingolle. Kalle kysyi, saisiko hän tarjota kapteenille konjakkarin. Kapteeni suostui, ja pian hän oli takertunut kaskuihinsa kiinni. Niemisellä oli koko ajan kasvot valmiina nauruun laukeamaan.

Se voimakas tunne, mikä Anttia äsken oli kohottanut kuin rinnassa pullistuva ilmapallo, oli nyt kokonaan poissa, ja sen sijan täytti surkea pahoinvointi. Hän tapasihe seisomasta ulkona viileässä tuulella ja painoi jyskävää ohimoaan kantta kannattavaa rautaa vasten. Vaan ohimon kohta ei tahtonut pysyä pyöreän raudan nojassa. Se luiskahti yhtämittaa pois, ja hattu vetäytyi vähitellen kallelleen, ihan silmille. Antti tunsu sen ja tajusi hämärästi putoamisen vaaran. Ihmeteltävällä varovaisuudella hän vei toisen kätensä lakkiin, samalla kuin toisella piti lujasti kiinni raudasta, ja asetti sen viereensä penkille. Koetti painaa yhäkin ohimoa ja poskea kylmää rautaa vasten, joka teki hyvää. Siinä hän pysytteli vähän aikaa, ilkeä, yhä paheneva tunne sydänelässä. Hän kuuli epäselvästi laivan jyskytystä ja erotti vain hämärästi kuun valujuovan alhaalla laineiden harjalla. Joku ajatus oli hänelle muodostumaisillaan jostain asiasta, mutta ei siitä pitkään aikaan mitään valmista tullut. Vihdoin selvisi se siksi, että kunhan ei vain hänen hattunsa putoaisi penkiltä järveen, kun tuulee. Mutta silloin pusersi yht'äkkiä hänen sisuksiaan kuin synnytystuskissa, alhaalta tunki ylöspäin hiukaiseva kipu ja pani pari kertaa surkeasti voihkaisemaan. Kun se oli ohitse, oli hiukan helpompi olla, mutta otsalle oli noussut kylmä hiki. Pekka sattui tulemaan alhaalta salongista ja kuuli sen vaikeroimisen, jonka tuska pusersi Antista.

—Mikä sinua vaivaa, Antti?

—Ei minua mikään vaivaa. Usko pois, että ei minua mikään vaivaa.

Hän ei olisi millään lailla tahtonut tunnustaa, että hän oli juovuksissa, ja hän koetti puhua niin vakavasti kuin suinkin. Mutta kielen kompastelemisesta tunsu Pekka kuitenkin heti kohta taudin laadun.

—Mutta olethan sinä ihan juovuksissa! Ja missä siivossa sinä...? Milloinka olet ehtinyt juoda itsesi noin juovuksiin?

Vaan Antti väitti, ettei hän ole ... hänellä on vain paha elämä ... ei kuin hiukan kuuma salongissa ... ja oli tullut jäähdyttelemään. Menee vain Pekka takaisin sinne, mistä on tullut ... ei tarvitse ollenkaan seista siinä. Hän menee itekin takaisin salonkiin. Kalle odottaa häntä, ja hän lupasi tulla.

Mutta kun hän liikahti mennäkseen, horjahti hän ja kolautti jalallaan pahasti jotain kapsäkkiä penkin alla. Hän suuttui siitä ja tiuskaisi vihaisesti Pekalle, että mitä hän siinä tiellä seisoo ... antaa hänen mennä!

—Minne sinä aiot mennä?

—Minä menen syömään illallista.

—Johan sinä olet syönyt illallista? Sinun täytyy oitis panna maata. Tule, minä vien sinut hyttiisi.

—Minä tahdon suudella Lottenia!

—Mitä tahdot?

—Minä tahdon suudella Lottenia, ja anna minun mennä.

Pekka koetti ensin houkutella häntä ja vetää rintapielestä pois. Mutta silloin Antti puutui yhteen

kohtaan ja alkoi riidellä. Hän tahtoi välttämättä suudella Lottenia ja syödä illallista. Ja hän ojensihe menemään salongin ovea kohti.

Mutta silloin täytyi Pekan ottaa ankara luonto päällensä, niinkuin hän jälestäpäin kertoi, ja sanoa tuimasti:

—Sinä et mene nyt minnekään, vaan tulet koreasti alas hyttiisi ja panet paikalla maata!

Ja käsipuolesta vei hän Anttia kokkasalonkia kohti. Ovessa koetti Antti vastustaa, mutta Pekka irroitti kädet ja työnsi hänet sisään. Mennä kolutessaan päätti Antti juopuneen viekkaudella, ettei hän siltä anna myöten, vaikka nyt on vain näin antavinaan. Kunhan tulee alas, niin hän kääntyy takaisin... Se luulee tuo, että hän näin vain, mutta ei hän näin vain ... hän on se poika, joka...

Mutta kun salongin lampun valossa huomattiin, että rinta oli märkä ja likainen, masentui mieli täydellisesti. Hänen uudet hienot vaatteensa semmoisessa siivossa. Ja itku oli vain vähän matkan päässä kurkusta.

Pekka toimitti Antin hyttiin maata, veti kengät jalasta, auttoi vaatteita hänen päältään, nouti pullon seltteeriä ja juotti sitä sairaalle. Sitten kasteli hän käsiliinan kylmässä vedessä ja hautoi sillä Antin ohimoita. Sillä lailla tahtoi hän istuttaa Anttiin sellaisen muiston, että juovuksissaolo on oikeastaan sairautta; mikä oli näyttäytynyt tehokkaaksi keinoksi ensikertalaisia vastaan. Antti antoi hoitaa itseään kuin siivo lapsi. Sanaakaan sanomatta tuijotti hän kattoon, silmät kankeasti yhteen kohtaan ojennettuina. Pekka ajatteli tilaisuuden soveliaaksi varoitus- ja nuhdepuheen pitämiseen. Mutta ennenkuin hän ennätti päästä alkuunkaan, oli Antti jo nukkunut. Pekka jätti hänet siihen nukkumaan ja painoi oven varovasti kiinni.

Hänellä itsellään oli kokkasalongissa makuusijansa. Sinne oli hän hilannut eväsvakkansakin. Se oli hänen ja Antin yhteinen, ja sitä olivat olleet laittamassa Antin sisaret. Kuinka kaikki oli asetettu sopivasti ja maukkaasti! Oli muistettu panna pienet servietitkin mukaan. Ja makeisia lomaan. Nuo sydämenmuotoiset piparikakut oli varmaankin pantu tarkoituksella. Pekka söi hitaasti, sillä se oli terveellistä. Syödessään hän ryyppäsi vettä ja ajatteli ryypäessään: kyllä tämä kirkas vesi on sentään terveellistä. Sitä kun juo joka aamu ja ilta, niin pysyy ruuansulatus kunnossa ja mies elää vanhaksi. Monet suuret miehet eivät ole juoneet muuta kuin vettä ja saavuttaneet korkean iän. Olut, jonka voi lukea alkoholijuomiin, kuluttaa voimia.— Tuossa Antissa näkyy olevan taipumusta antautumaan viekoitusten vietäväksi. Sen olen tänään huomannut. Mutta muuten minä en ymmärrä, mitä varten ne häntä siellä kotonaan niin ihailevat, Annakin. Hän on perheen ainoa poika ja liiaksi hemmoteltu. Semmoiset usein joutuvat turmiolle. Aina on häntä sanottu hyväpäiseksi, mutta en minä sitä ole niin erittäin huomannut. Se näkyy vasta siitä, miten luvut ja tutkinnot Helsingissä alkavat sujua. Minä pahoin pelkään niiden menevän hitaasti. Mutta mikäs niillä semmoisilla hätänä, joilla on varoja. Hän voi viipyä vaikka kymmenkunnan vuotta Helsingissä. Vasta sitten, kun on elänyt mielestään tarpeeksi ja tyhjentänyt nautintojen maljan pohjaan saakka, alkaa hän todenteolla harrastaa toimeentuloaan. Kaikki käy yhtä helposti kuin sitäkin ennen. Kohoa vähitellen puoltolauseiden avulla, kun on isällä tuttavuuksia, saa helppotöisen viran ja elelee vain.

Pekka oli lopettanut syöntinsä ja alkoi riisuutua.

Tiloja oli useampia. Hän valitsi parhaimman lähellä pesukaappia. Sen päälle hän asetti vaatteensa hyvään järjestykseen. Tarkasti kaulustintaan, jota ei vielä huomenna tarvinnut muuttaa ... vältti se näin matkalla, ja pesu on kallista Helsingissä. Veti varovasti kellonsa ja sijoitti sen niin, ettei se suinkaan putoaisi. Housut, joiden taskussa oli rahakukkaro, pantiin pään pohjiin.

Kynttilän sammutettuaan hän laski velkansa. Hän oli köyhä ja hänen oli täytynyt tehdä velkoja. Oli niitä kolmatta tuhatta. Mutta hän suorittaa tutkinnon syksyllä. Kolmen neljän vuoden päästä on ehkä oma palkka. Täytynee Annankin tuoda sen verran pesään, että pääsee veloista. Ukko kuuluu panevan pankkiin joka vuosi kolme tuhatta palkastaan. Helposti hän oli saanutkin Annan, vaikka sen ympärillä liehakoi muitakin. Siinä seuranäytelmässä oli hän jo huomannut varmat merkit. Rekiretkellä se sitten ratkaistiin. On se pulska tyttö.—Hohhoi! Kunpa saisi nyt hyvän ja halvan asunnon Helsingissä. Parasta taitaisi olla asettua maaseudulle rautatien varteen. Ja niin hän tekeekin.

Vähän päästä alkoi hänen nurkastaan kuulua pientä pihinätä, ja hetken kuluttua kuorsasi Pekka.

Ruokasalissa istuivat myöhään yöhön Kalle ja Nieminen. Siellä oli saatu toimeen uusi whisti kahvin ja liköörin ääressä. He olivat aikoja sitten unohtaneet Antin, joka hervotonna makasi selällään hytissään.

VI.

Aamulla heräsi Antti siitä, että laiva yht'äkkiä hiljensi kulkuansa ja kone alkoi käydä hitaammin. Hän kohotti päätään, ja ensimmäinen tunne herätessä oli ankara kipu aivoissa, joita särki samassa tahdissa, kuin laivan kone liikahdelti. Ja kun laiva äkkiä alkoi tutista vimmatusti takaisin, pisteli päätä kuin tuhannen tulineulan kärjellä, ja silmä syyti säkeniä.

Tuntien polttavaa janoa ahmaisi hän vettä kuivaan kurkkuunsa ja koetti nukkua uudelleen. Mutta uni oli jo paennut, ja kannella kolistiin ja käveltiin. Vaivoin hän sai mielessään esille edellisen illan tapahtumat, sillä joka kerta kun hän koetti ajatella jotain, vihlaasi otsaluuta kuin veitsellä. Ensin hän ei muistanut mitään, mitä oli tapahtunut ja kuinka oli tullut tänne hyttiinsä maata. Mutta kun sitten sattui silmään pesukaapilla oleva tyhjä seltteripullo, puoleksi kuivunut pyyhinliina ja surkeassa kunnossa olevat vaatteet, selvisi kaikki: miten Pekka oli häntä hoitanut kuin sairasta, ja kuinka hän oli ollut niin vetelä, ettei itse saanut kenkiä jalastaan. Se kaikki suututti häntä niin, että hän heti kohta laittautui nousemaan ja pukeutumaan. Sitä tehdessä täytyi hänen kuitenkin tuon tuostakin hammasta purren kirota päänsärkyä, joka oli selälleen kaataa joka kerta, kun, hänen mielestään aivan tahallaan, sylen täysi halkoja aina romahutettiin kannelle juuri hänen hyttinsä kohdalla.

Kun hän kohosi kannelle, häikäisi silmiä kirkas päivänpaiste. Ilma oli läpikuultavan puhdas. Raitis aamutuuli puhalteli suurelta Saimaalta. Taivas oli sininen ja järvi oli sininen ja maat läheltä ja kaukaa kangastivat korkealle, kirjavina kellastuvista lehdistä. Laineen liike oli virkeätä kuin hyvästi maanheen ja vasta nousseen. Rivakasti ajoi aalto aaltoa, laiva keinui vähän niiden varassa, ja tuon tuostakin räiskähti vaahtoa ja vettä kimmahdellen laivan kupeesta ylös ilmaan, josta tuuli kantoi sakean sateen hienontuneita pisaroita aina ylös komentokannelle, Anttikin sai siitä pärskäyksen poskelleen astuessaan ulos salongin ovesta, jonka tuuli repäisi hänen kädestään ja paiskasi selälleen auki.

Koko luonto oli terve ja raitis, ja sen rinnalla tunsikin Antti itsensä sairaaksi, voimattomaksi ja miltei kurjaksikin. Ympäristön raitius ihan kuin ivasi häntä. Oli niin paha olla kuin rikoksen tehtyä, josta ei ole pelastusta eikä anteeksiantoa toivottavanakaan. Hän koetti istua hiljaa kannella ja haihduttaa myrkyllisiä usvia päästään antamalla tuulen sitä valtoineen huuhdella. Mutta särky ei lakannut, pikemmin vain kiihtyi, ja silmissä tanssi taivaanranta kahtena päällekkäin. Turvattomana kyyrötti hän käppyrässä, väristen vähän ja kädet hihoihin pistettyinä. Hän oli epätoivossa itsestään ja tulevaisuudesta. Hänestä on jo ehkä tullut renttu, juoppo ja epäsiveellinen eläjä, joka tuottaa surua suvulleen ja josta ei ole itselleenkaan iloa. Tämä oli kosto hänen epäsiveellisistä ajatuksistaan eilen. Sillä ne olivat epäsiveellisiä, ne bufettineidistä, ja kaikki, mitä Kalle oli puhunut. Jos hän kirjoittaisi äidille kaikesta ja saisi anteeksi ja tekisi lupauksen, ettei enää koskaan mitään maista.—Pthyi, kuinka suu oli pahanmakuinen.—Helsinki oli kadottanut kaiken viehätöksensä. Se pelotti ja kammotti. Kun laiva kääntyisi takaisin tai särkyisi, niin että voisi palata kotiin. Hän kuuli Kallen ja Niemisen äänet salongin katossa olevan aukinaisen ikkunan läpi, josta kohosi konjakin haju. Se käänti mieltä niin, että oli tulla ylen. Bufettineiti, joka kulki peräkannella, inhoitti häntä.

Pekka tuli kannelle, posket vielä kankeina nukunnan jäleltä. Antti kääntyi pois päin, mutta Pekka kiersi eteen ja istuutui hänen viereensä.

—Huomenta! sanoi hän äänellä, joka osoitti Antille, että Pekka ajatteli eilistä tapahtumaa. Muuta hän ei kuitenkaan virkkanut, katseli vain. Mutta se kävi Antille niin sietämättömäksi, että hän lähti alas salonkiin.

Kalle ja Nieminen olivat jo täydessä käynnissään aamuryppyjä nakkelemassa. Avosylin ottivat he hänet vastaan, ja Kalle kaatoi kohta konjakkia hänellekin. Antti esteli ottamasta ja valitti kohmeloaan. Mutta Kalle osasi vallata hänet pian, selitellen, että ne kohmelot ne on niitä miesten tauteja ja että tämä on parasta lääkettä, mitä olla taitaa.

—Usko pois, Antti! Saat nähdä, jos vain tottelet minua! No, elä puistattele! Pohjaan vain yht'äkkiä irvistelemättä ... koko pikari!

—Recognandi causa! lisäsi Nieminen, ja he kumosivat ryyppyn kaikki kolme. Pekka tuli juuri sisään, ja Antti korotti vielä uhalla äänensäkin.

—No, terve mieheen sitten! Tämä on kuin voita leivän päälle!—Ääh!

Merkillisen makealle se nyt maistuikin. Ei ollut ollenkaan karvaalle. Niitä olisi jo saattanut ottaa vaikka kuinka monta. Jos se tuo Pekka luulee, että tässä hänen happamista naamoistaan välitetään, niin erehtyy hän suuresti. Ja ensimmäistä rohtoryppyä seurasi toinen ja kolmas. Joka kerta ottaessaan katsahti hän ilkkuvalla syrjäsilmillä Pekkaan, joka oli istuutunut toiseen päähän pöytää ja oli selailevinaan ilmoituskalenteria.

He joivat itsensä hienoiseen, silmiä hiukan hämärtävään aamuhumalaan, ja Antilla punoittivat posket kuin keuhkotautisen.

—Kyllä sinusta mies tehdään, vakuutti Kalle.—Eikös ne ala sepät päässäsi takomasta tauota?

Ne takoivat vielä, mutta takoivat kuin puuvasaroilla pehmoiseen pumpuliin.

—Ei pakota enää!

—Ihmetteletkö sitä? Sanoinkin ma sen! Ja kun nyt syöt hiukan ja panet pitkäksesi vähäksi aikaa, niin olet terve kuin pukki nousemaan junaan Lappeenrannassa.

Oli yhtä huminaa Lappeenrantaan tulo, tavarain karryihin kanto ja kiivas ajo kaupungin läpi ylös seurahuoneelle. Antti oli Kallen ja Niemisen vietävänä, ja Pekka sai tulla perästä, jos tahtoi. Miettinen ja Voutila olivat jo aikoja sitten unohtuneet, kun Antti, rantatietä ajaessaan, yht'äkkiä näki heidän suurta kirstua kantaen väistyvän tiepuoleen, minne pyörä heitti kuraa heidän vaatteilleen ohi kiitäessään.

Kävellessään vähän ennen junan lähtöä Lappeenrannan asemasillalla oli Antti jo kokonaan toinen mies kuin Kuopiosta lähtiessään. Nämä pari matkapäivää olivat kypsyttäneet häntä silmäntuntuvasti. Liikkeet olivat jo paljoa huolettomammat ja käynti rennompaa. Hattu oli solunut alas takaraivolle, palttoo oli auki, eikä nenäliinan kulma enää piipottanut niin arasti ja viattomasti rintataskusta esille. Edellisen illan juonnista oli jo kaikki katumus haihtunut. Antti muisteli sitä nyt ilmeisellä mielihyvällä. Sillä nukuttua useita tunteja seurahuoneella oli jälellä ainoastaan miellyttävän suloinen hermojen väsymystila. Ääni oli karkea ja miehekäs ja tuli rinnasta. Silmäys odotussalin suureen peiliin näytti vähän velton ja välinpitämättömän katseen, ja silmän pohja oli tumma ja syvä. Asemasillalla parveili ihmisiä, ja he kulkivat Kallen kanssa milloin minkin ryhmän mukana tehden havainnoitaan. Naisia he varsinkin tarkastivat. Erillään muista käveli siinä hitaasti ja joutilaan näköisenä muuan tummaverinen ja komeavartaloinen nainen. Häntä he seurasivat, kulkivat ohitse ja kiersivät vastaan. Kalle kuiskasi Antille jotain korvaan, jota Antti ei ottanut uskoakseen.

—Sinä panet omiasi! Tuoko hieno nainen, joka astuu kuin ylimys?

—No saat olla varma, etten minä erehdy. Etkö luule minun häntä tuntevan! Hän oli Helsingissä keväällä ja on nyt täällä luultavasti vain läpimatalla Pietariin. Tiedä sinä, että täällä suuressa maailmassa on niin, että kuta hienempi, sitä—

Sen jälkeen, mitä hän nyt kuuli ja mitä Kalle vast'ikään seurahuoneella oli kertonut seikkailuistaan bufettineidin kanssa viime yönä,—oli Antti valmis uskomaan mitä hyvänsä ja kenestä hyvänsä. Ja sillä silmällä alkoi hän katsella kaikkia ohikulkevia. Sillä yksi ainoa ajatus hallitsi häntä yhä voimakkaammin. Ajatus tuosta salaperäisestä, omituisesta, tähän saakka saavuttamattomasta, mutta kukaties tuossa tuokiossa luo tulevasta. Jonka hän ei ollut perillä vielä eikä tiennyt, missä se oli, mitä se oli ja kuka se oli, mutta jota lähenevänsä hän tunsu. Hän tunsu lähenevänsä uutta, entisestä ihan eroavaa ilmapiiriä, johon jostain leviää outo, hurmaava tuoksu, mutta sellainen, jota voi hyvin hengittää ja jossa tuntee tulevansa hyvin viihtymään. Ja melkein huumaukseen saattoi hänet se, kun hän ajatteli, ettei ole estämässä enää mikään, että kohta on ulottuva ottamaan ja saava syliinsä sulkea— niin pian kuin vain kätensä ojentaa ja tarttuu kiinni.

Ja lupaus siitä oli jo jokaisessa veturin kiihkeässä vihellyksessä ja junan kiivaassa kulussa ja nopeasti jällelle jäävissä asemissa, mikä kaikki tiesi sitä, että matka lyhenee joka hetki ja sen määrä, Helsinki, lähenemistään lähenee. Helsinki! johon kiidetään yhä kiihtyvän virran vauhdilla ja joka odottaa kuin kuplia kiehuva suvanto ja aina vain ahnaammin itseänsä kohti nielee.

Joka paikassa, pitkin koko matkaa, oli outouden ja uusien tuntemattomien ihmisten viehätys. Kaipiaisissa syötiin päivällinen ja juotiin mahtavasti viiniä päälle. Vastapäätä istui hienoja urheilupukuisia ulkomaalaisia, joista muutamalla oli punainen turkkilainen tupsuniekka fetsi päässä. Toisilta asemilta tuli rikkaannäköisiä naisia ja herroja, jotka ajoivat kiiltävillä ajopeleillä ja korskuvilla hevosilla, kuskit ja lakeijat mukana. Ne nousivat kaikki toisen luokan vaunuihin, eikä Antti saanut nähdä heitä muulloin kuin junan seistessä asemilla. Silloin hän meni ulos kävelemään, kulki ikkunasta ikkunaan ja tarkasteli uteliaalla ihmetyksellä noita, jotka nojasivat välinpitämättömästi sohvain selustimiin ja katselivat huolettomasti ulos. Mitähän ne mahtoivat hänestä ajatella? Olikohan hän heidän mielestään hyvin maaseutulaisen näköinen? Voisiko hän koskaan tulla oikein hienoksi herraksi ja istua noin kauniin naisen vieressä ja puhella hänen kanssaan noin hausvasti, kuin tuo näytti tekevän.

Joka asemalla tuli lisäväkeä junaan. Riihimäellä oli niitä jo odottamassa silta mustanaan. Juna seisoi siinä jonkun aikaa, ja ihmisjoukko käveli eloisasti edestakaisin valaistussa katoksessa, jonka seinät hohtivat kirjavina jos johonkin väriin vällkävistä ilmoitustauluista. Odotettiin toista junaakaan vastaan

tulevaksi. Se läheni kohisten kuin ukkospilvi, loistavat lyhdyt otsassa, ja puhalsi vastustamattomalla voimalla eteenpäin, kiidättäen pitkän jonon uusia vaunuja sillan sivuun ja pelmahuttaen huoneet täyteen uusia matkustajia.

Vetureja, joissa vaski ja teräs kilvan kiiltelivät, vaihdettiin, ja ne kiitivät kuin vallattomat pääskysel sivuraiteita myöten toistensa ohitse ja toisiansa vastaan päästään mennessään kimakan, virkeän sävelen.

Se oli uutta Antista kaikki tämä ja pakotti veren hänen suonissaan virkeämpään liikkeeseen. Joka asemalla, missä oli ravintola, hän nautti jotain, milloin hedelmän, milloin lasin viiniä, milloin Kallen ehdotuksesta konjakkarin tai olutta. Junassa hän ei kauan voinut pysyä paikoillaan. Hän kulki vaunusta vaunuun, niin että ovet rämähtelivät, istui vain vähän aikaa kussakin ja seisoskeli ulkopuolella vaunujen välissä. Juna kiiti joskus niin päätä huimaavaa vauhtia, että täytyi pitää kaiteesta kiinni. Se ryntäsi rasahtaen pienten rautasiltojen poikki, syöksyi hihkaisten kallion keskeen, ja seinät kalahtivat kuin kahleiden kaikua. Kone huohotti ja tuhutti kuin jättiläinen suurista keuhkoistaan. Kirpoellen lennähtivät kipunat mustaan metsään kuin ukkosen salammat, ja oli kuin olisi koko tässä menossa ollut jotain intohimoista hehkua ja silmäin tulista säihkettä. Ja ilma oli lämmin ja kesäinen ja vihreys vielä vallalla puissa, joiden lähimpiä lehtiä lyhdyt veturista ja valo vaunujen ikkunoista valaisivat, jättäen tummiksi taampana olevat.

Matka läheni loppuaan. Lähdettiin Malmin asemalta, ja konduktööri ilmoitti seuraavaksi asemaksi Helsingin.

Nukkuneet hypähtivät ylös ja alkoivat suoriutua jättämään junan. Samanseuralaiset, jotka olivat matkan varrella hajaantuneet eri vaunuihin, hakivat toisensa ja järjestivät tavaransa. Väsymys, joka loppumatkalla oli laskeutunut kuin pöly päälle, tylsentänyt kasvojen piirteet ja laimentanut liikkeet, oli kadonnut.

Loppumatkalla oli Anttikin alkanut uupua ja mieli ruveta raukeamaan. Hän oli painautunut istumaan yksinäiselle kapealle penkille vaunun nurkkaan. Kun hän äkkiarvaamatta kuuli Helsingin nimen mainittavan äänellä, joka oli hänestä melkein uhkaava, niin häntä yht'äkkiä rupesi epäilyttämään. Kaikki se, mitä hän äsken oli halunnut saavuttaa, rupesi häntä peloittamaan. Häntä peloitti se, mitä hänelle oli matkalla kerrottu ja mitä hän oli kokenut. Eniten kaikesta hänen omat aikomuksensa ja toiveensa tuosta uudesta elämästä, jota hän niin kiihkeästi oli haaveksinut elääksensä ja joka oli tuossa tuokiossa alkava. Eikä sitä voinut enää lykätä toistaiseksi tuonnetuksi. Sillä juna karkasi eteenpäin kuin ohjaton, hurjistunut hevonen alamäkeä, niin että joka hetki luuli pyöräin radalta hyppäävän ja suistuvan suinpäin tiepuoleen. Se kammotti vasten tahtoakin, ja veturillakin tuntui olevan tietoa jostain vaarasta, koska se yhtämittaa vihelsi ja välistä niin valittavasti ja surkealla soinnulla, kuin olisi ollut hätä ihan jalkain alla. Miksi oli Pekkakin poissa? Hän oli jäänyt jollekin pienelle asemalle eikä aikonut tulla Helsinkiin ennen kuin tenttimään. Olisi hän voinut tulla perille saakka. Minne hän osaisi yöksi yksin? Kallen ja Niemisen kanssa ei hän enää milloinkaan ... ne olivat tulleet hänelle jotenkuten vastenmielisiksi.

Kalle tuli toisesta vaunusta ja näytti olevan virkeimmillään. Hän oli junassa tavannut tuttavii ylioppilaita ja saanut heidän kauttaan joitakuita uusiakin. Riihimäeltä saakka oli heitä istunut seurue korttia lyömässä, sitten kun oli konduktööri saatu hommaamaan mukava pelilauta polvien päälle. Antti ilmoitti, että hän aikoo ajaa yöksi Villensaunalle.

—Ajetaan ensin Kappeliin, niinkuin on ollut puhe pitkin matkaa.

—Kyllä minä mieluummin hakisin yösijan nyt kohta.

—Joko sinä alat jänistää? Elä sinä ollenkaan, tule vain mukaan ... meitä tulee täältä hauska seura iloisia poikia.

—Minnekä me Kappelista?

—Luota sinä vain minuun! Me pidämme hiiden hauskaa tänä yönä!

—Entäs tavarat?

—Ne noudamme huomenna asemalta.

Antti koetti kyllä rohkaista mieltänsä ja kohentautua entiselleen. Mutta ei hän enää oikein tahtonut päästä jaloilleen. Hän kallistui ikkunaa kohti ja koetti tunkeutua pimeään läpi. Ei hän sieltä kuitenkaan nähnyt muuta kuin omat kalpeat kasvonsa ja vaunun sisuksen. Mutta samassa välähti ihan ikkunan alla jonkun vartiatuvan lyhty niin vihaisella vauhdilla, että oli silmän reväistä mennessään. Ylempänä kallioiden huipuilla ja etäämpänä metsän sisässä tuikki huvilain tulia. Alppilan huvimajassa lähellä

rataa oli valaistua, ja sieltä näkyi soittokunnan keltaiset torvet ja tanssivia päitä. Luultavasti oli siellä jotkut huvit. Siinä, missä rata katkaisee ajotien, oli portti suljettu ja portin nojassa ihmisiä. Ajureja odotti taampana, ja heidän lyhdyillä varustetuilla rattailaan istui herroja, jotka huiskuttivat junalle lakkejaan. Mutta kohta paikalla rynnähti taas pilkkaisen pimeän kallion sisään. Ja yht'äkkiä tunkee korvaan veturin pitkä, soikulainen tulovihellys. Siis ollaan tuossa tuokiossa perillä! Antti kiiruhti ulos vaunusta. Juna juoksi hiukan hiljennettyä vauhtia tyynen Töölönlahden poikki. Kahden puolen kuvasti siinä tulia monesta kerroksesta. Ne ovat siis Helsingin tulia! Edessäpäin loimotti taivas punaisena kuin tulipalossa. Se on Helsingin valaistus! Nyt näkyi Kaisaniemen ravintola ja ihmisiä sen parvekkeilla. Keilihuoneen avatuissa ikkunoissa oli herroja paitahihասillaan. Vaunu nytkähteli vaihteissa. Ihan kohta seisahtuu se Helsingin asemahuoneelle! Anttia vapistutti hermostuttavasti kylmyydestä, joka lähti rinnan pohjasta, värisytti olkapäitä ja löi hampaita yhteen.

Kun juna seisahtui lasisen katoksen alle ja piti astua ulos vaunusta, ei hän ollut päästä paikaltaan. Polvinivelet olivat niin vetreät, etteivät tahtoneet kantaa. Hän oli taas kadottanut Kallen näkyvistään ja häntä haikaellessaan vei hänet väkivirta mukanaan huoneesta huoneeseen, joissa oli kahden puolen seisovana pylvästönä odottavia ja katselevia. Niiden joukosta—Antti tunsu ja huomasi sen—iskettiin häneen tummia, tavoittelevia silmiä, jotka otsatukan alta lähettivät häneen houkuttelevat katseensa ja etsivät liittolaista hänen silmäyksistään. Vaan hän vältti niihin vastata, ne häntä arkiuttivat ja peloittivat, ja hän kiiruhti pois. Ja kun Kalle tapasi häntä palttoon helmasta, niin hän hätäisesti pyysi uudelleen, että mentäisiin pian ... mentäisiin pian pois johonkin hotelliin ja etsittäisiin yösiija.

Vaan Kalle ei ollut sillä korvalla kuulevinaanakaan. Hän tarttui lujasti Antin käsipuoleen ja veti hänet jälessään joukon läpi, joka tunki päälle joka taholta. Antti antautui puoleksi väkisin tämän anastuksen alaiseksi, samalla kuin se kuitenkin oli mieleen ja teki turvallisen vaikutuksen.

Odotussalissa oli vastaanottamassa koko joukko vanhoja tuttavia. Ne olivat ylioppilaita, Kuopion lyseon läpikäyneitä. Ne tulivat nyt kuin toverit ja ottivat heti haltuunsa, vaikka olivat olleet yläluokkalaisia. Ennen oli heihin suurella kunnioituksella katseltu ja vastaan tultaessa lakkiakin nostettu. Mutta nyt asettuivat he vertaisiksi ja tarjosivat apuansa. Heidän ehdotuksensa oli sama kuin Kallen, ja yksimielisesti päätettiin ajaa Kappeliin.

Antilla ei nyt enää ollut juuri mitään sitä vastaan. Äskenen arkuus ja vavistus vähenivät vähenemistään, kun yksi vastaantulijoista otti hänet huolekseen, tarttui lujasti käsipuoleen ja kuljetti ulos asemahuoneesta. Tungeskellessaan he joutuivat pakkautumaan kahden naisen editse, joille Antti huomasi toverin salaa hymyilevän ja iskevän silmää.

Astuttaessa ulos asemahuoneen avarasta ovesta, näytti Helsinki ottavan tulijoita vastaan kuin kunnivieraita. Oli kuin olisi ollut juhla tulossa. Rautatietori oli ympärinsä tulitettu. Korkeissa, moninkertaisissa rakennuksissa oli ikkuna ikkunan vieressä valaistuna. Ylinnä muita loisti Ateneum sähkötulien valossa, ja toisella puolen toria jonkun hotellin portin päällä liekehti suuri pyöreä sähkölamppu, himmentäen ympärillään kaikki muut valot. Asemahuoneen edustalla oli pitkässä mustassa jonossa odottavia ajurien rattaita ja suurten ravintolain komeita vaunuja, joiden edessä ja takana istui merkkipukuihin puettuja palvelijoita. Huudettiin ristiin rastiin numeroita, ja ajurit vastasivat korkealla äänellä: »Täällä on!» Kannettiin tavaroita, nostettiin rattaille ja lähdettiin ajamaan yli Rautatietorin, josta toisia riensi vastaan. Melulta ja huminalta ei tahtonut omaa ääntään kuulla. Ja tämä ei kuitenkaan ollut juhla mikään. Antti tiesi, että se oli tavallinen Helsingin arkipäivä, päivä niinkuin joku toinenkin. Mutta hänestä oli sillä kuitenkin juhlan luonto, ja se tulisi aina kestäämään tämä tällainen juhla!

—Kappeliin!

Vaunujen pyörät, joiden päälle he selkäkenoon heittäytyivät, olivat kumilla päällystetyt eikä ajaessa kuulunut muuta kuin hevosen rautakenkäisten kavioiden kalke kiviseen katuun. Eikä tuntunut istuessa täristystä mitään, ainoastaan pehmainen pudistus ruumiissa.

He ajoivat viistoon torin yli, poikkesivat Mikonkadulle ja siitä taitavalla, ruumista ulospäin painavalla vierrähdyksellä leveälle, pitkälle Esplanaadille, jonka toisessa päässä lyhtyrivi puristautui kaitaiseksi kiinnimeneväksi kärjeksi. Kasvoja vastaan tuoksahti lämmin ilma, niin lämmin kuin kesällä. Puodit olivat jo suljetut ja koko alakerta suurissa korkeissa kivirakennuksissa pimeä, synkkä ja hiukan kammottava, niinkuin järveen putoavan vuorenjyrkänteen vesiraja. Ainoastaan ravintolan ikkunoista loisti salaperäinen valo laskettujen uutimien takaa, joissa näkyi suuria, muodottomia varjoja sisässä liikkuvista päistä. Tupakkapuotien ovet, joiden otsassa paloi punaisia lyhtyjä, olivat vielä auki, ja muutamasta pullahti kadulle joukko meluavia ja nauravia valkolakkeja.

—Tuossa on Runebergin patsas, huomautti toveri. Siinä se seisoi, pääpuoli pimeässä. Patsaan jalkojen juuressa parveili joutilasta iltayleisöä, naiset ja miehet käsikkäin.

—Lemmen iltahetki! Näetkö tuolla ylioppilaita kaartilaiden kanssa yhdessä mylläkässä?

Siellä näkyi todellakin valkeita lakkeja vilkkaassa liikkeessä, suikkelehdellen kuin salakat virtaisessa vedessä.

Soittoa kuului sieltä päin, minne ajettiin. Joku kovempi sävel tunki läpi kavionkalkkeen ja Kappeli-esplanaadin tuuheitten lehvien.

Seisahduttiin Kappelin edustalle, laskeuttiin alas vaunuista ja jatkettiin käsi kädessä matkaa. Oli vaikea päästä lävitse taajaan sulloutuneen väkijoukon. Miehiä ja naisia oli sekaisin. Toiset naiset olivat jo saaneet saattajansa ja kulkivat niiden kanssa. Toisilla ei niitä vielä ollut. Ne sivuuttivat aivan läheltä, ulontivat kyynäspäitään, ja Antti kuuli ohi mentäessä sanottavan: »Iltaa!» Kun hän kääntyi katsoakseen taakseen, kohtasi hän hymyileviä kasvoja ja viekoittelevia silmiä.

Suihkulähde puhalsi sähkötulien valossa kimmeltävää vettä korkeuteen ja sen edessä oli kupukattainen, lasinen soittolava, josta rämisi torvet ja rummut. Ja sitä vastapäätä oli itse Kappeli, Se oli täynnä istuvia ja käveleviä. Edestakaisin hääri, juoksi ja kiiti siellä mustiin frakkeihin puettuja kyyppareja, valkeat liinat kainalossa ja tarjottimia kädessä tai pään päällä ylhäällä ilmassa. Antti ei ymmärtänyt, kuinka voisi päästä esille ja sisään. Mutta toveri toi häntä varmalla kädellä ja vei pöytien ja penkkien lomitse, joiden ääressä istui herroja ja naisia ja jotka olivat katetut mitkä soikeilla olutseideleillä, mitkä totitarjottimilla, mitkä punaisilla viini- ja kellahtavilla punssipulloilla. Juuri kun he astuivat ensimmäiselle rapulle, livahdi sivuitse suuri tarjotin, johon oli sälytetty kokonainen illallinen ja jota kyyppari viedä keikutti kuin tyhjää lautasta.

Huumauksissaan kuin kosken kuohusta alas tullut istui Antti hetken päästä pehmoisella sohvalla, vihreässä huoneessa, jonka katossa paloi monivaloinen kristallikruunu ja jonka seinällä oli maalauksia ja suuri peili. Se oli kuin sihisevä suvanto, johon hän oli seisahtunut. Mutta ei levon suvanto, vaan vaahtoisen pyörteen, joka hetken päästä heittää uuteen koskeen, yhä alemma, eikä tietoaakaan pysähtymisestä. Se tuntui pyörittävän ja se tuntui pyörryttävän, se nosti veren päähän ja haihdutti silmistä oikean suunnan. Eikä Antti muutamaa hetken oikein käsittänyt, mistä oli tullut ja minne oli menevä.

Ovesta hän vain näki tuolla toisessa huoneessa, siinä, minkä läpi oli tultu, bufettitiskin ja sen takana pitkässä rivissä aina puolikatton saakka pulloja pullojen vieressä, pikareja ja monivärisiä laseja epälukuisin. Kyyppareja tuiskahteli hengästyneen näköisinä ovesta sisään ja ovesta ulos. Tiskin takana liikkui pieni mies, nopea kuin kärppä ja äkäinen kuin kissa. Häneltä sateli määräyksiä kaikille tahoille, hän komensi kyyppareja, soitti heitä kellollaan luokseen, lähetti menemään milloin oikeaan, milloin vasempaan ja huusi luukun läpi kiivaita käskyjä keittiöön. Ja yhtämittaa helähtelivät rahat hänen sormiensa lomitse laatikkoon, jonka lukko meni kilisten kiinni.

Mutta pian istui heitä yksi pöytä täynnä, kohta oli toinenkin otettu ja he valtasivat vähitellen sen puolen ravintolaa kokonaan itselleen. Antti esitettiin uusille, tuntemattomille ylioppilaille, jotka tervehtivät häntä erittäin ystävällisesti ja pudistivat kättä. Keskusteltiin siitä, mikä olisi illan juoma- ja ruokaohjelma, ja Antinkin puoleen käännyttiin suurella huomaavaisuudella. Kolkutettiin kepillä marmoripöydän laitaan ja annettiin koudessa kuuntelevalle kyypparille määräyksiä, joita hän juoksujalassa riensi täyttämään. Kutsuttiin tuutingit ja tilattiin portsiot päälle.

Toverien vapaa, ystävällinen käytös ja heidän tottunut, varma tapansa asettua olemaan tempasi heti kohta Antinkin samanlaiseen mielentilaan. Hän oli vielä vähän arka istuessaan näiden vanhojen helsinkiläisten keskellä, hän pelkäsi puhua ja punnitsi tarkkaan sanansa, ennenkuin mitään virkkoi. Mutta he pitivät huolen siitä, että hän kodistuisi. He kilistivät hänen kanssaan sivulta ja yli pöydän ja nostivat toisestakin pöydästä lasiaan, sanoen: »Terve tulemaan Helsinkiin, herra Ljungberg!» Eikä aikaakaan, niin esitteli lähinnä istuva, se, jonka kanssa hän oli asemalta ajanut, veljenmaljan ja muut seurasivat esimerkkiä. Kun Antti oli muutamia kertoja lasistaan maistanut, hurmasi häntä niin, ettei milloinkaan ennen sillä tavalla. Hän tunsu itseään kuin siivillä kannettavan. Oli ihan autuaallista olla. Nyt vasta hän ymmärsi, mitä on ylioppilaan elämä, mitä on Helsinki ja mitä vapaus ja itsenäisyys! Hän tuli vapaammaksi ja iloisemmaksi. Hänen rohkeutensa kasvoi, hän puheli jo pelkäämättä ja kertoi kaikenlaista, jolle naurettiinkin. Ympäristön ystävyys näytti enenevän. Hän oli nähtävästi pöytälaistensa yksimielisen huomion esineenä, samoin kuin Kalle oli tuolla toisten. Ne ottivat hänet kuin siipiensä suojaan, täyttivät hänen lasinsa ja pakottivat häntä kilistämään ja maistamaan. Hän näki erään kuiskaavan toiselleen jotakin korvaan ja molempain katsovan häneen. Hän ei ollut huomaavinaan heitä, mutta kuuli sanottavan:

—Eikö se ole saakelin siro poika ... katso nyt tuota hienoa profiilia...

Ja häntä itseään he lasilla tervehtivät ja sanoivat kaikkien kuullen:

—Antti! Terve mieheen! Me sanottiin täällä sinusta, että siin' on mies, josta tehdään ensi vuosijuhlaan marsalkka.

Kuinka herttaisia miehiä ne olivat! Hänen olisi tehnyt mieli syleillä heitä. Ei, ei ikinä ole hänellä ollut näin jumalattoman iloista iltaa!

Alkoi tulla meluamisen aika, ei kukaan malttanut kuulla toistaan, vaan kaikki puhuivat ja nauroivat sekaisin. Paikkoja vaihdettiin, ja puhekuumppanina oli milloin minin. Istuttiin kaulakkainkin ja tultiin erinomaisen hyviksi ystäviksi.

Antti joutui otsatusten sen kanssa, jonka seurassa hän oli asemalta ajanut. Tämä lupasi auttaa Anttia luvuissa. Tulla vain kysymään neuvoa häneltä, kyllä hän tietää paremmin kuin professorit. Mutta ei nyt luvuista vielä mitään! Ei niihin ensi lukukaudella ennätä paljon puuttua eikä ole liioin tarviskaan. Siinä on kylliksi, kun oppii olemaan Helsingissä. Aivan hyvällä omallatunnolla voi uhrata ensi lukukautensa siihen. Niitä on kyllä niitä, jotka paikalla kaivautuvat kirjoihinsa. Mutta lähtiessään täältä eivät he ole sen viisaampia kuin tänne tullessaankaan. Eivät tunne muuta kuin luentosaliensa seinät. Ja niissä ei jumalaut' ole paljon tutkimista. He pysyvät koulupoikina ikänsä. Kirjatietoja on, mutta ei elämän kokemusta rahtuakaan. Ei, Antti! Nuoruudessaan nauttia pitää ja elää maailmassa mukana. Täällä voi olla helvetin hauskaa, kun vain sattuu hyvään seuraan. Ei tarvitse viiftata ja juoda itseään joka ilta päihinsä. Mutta mukana on aina oltava. Tutkittava elämää ja ihmisiä! Varsinkin juristille se on aivan välttämätöntä. Ennättää sitä tutkintonsakin suorittaa, vaikka elääkin mukana. Tuo tuossa, joka nyt sytyttää sikariaan, hän ei avannut kirjaansa kolmeen vuoteen. Lauloi vain ja eli hurskaasti. Mutta sitten suuttui, kun alkoivat ahdistaa ja tempasi pois kandidaattitutkintonsa vuodessa. Ja nyt se lukee lääkäriksi. Minä tiedän, että ne minua jo moittivat siellä kotona Kuopiossa, kun en muka joudu valmiiksi. Sinä olet kuullut Antti niistä ... elä kielläkään, minä näen naamastasi, että olet kuullut. Vaan minä en välitä vähääkään! Sano sinä vain niille siellä ... ja saat nähdä, että minä vuoden päästä hämmästyttän maailmaa kahdella *laudaturilla* ja kolmella *cumlaudella*! Maljasi, Antti! Terve!

Antti oli aivan samaa mieltä. Häntä vaivasi vain, ettei tahtonut saada suun vuoroa sitä sanoakseen ja että tuo ehkä luulee, että hän kenties hyväksyy kuopiolaisten typerät mielipiteet. Hän käsitti kaikki erinomaisen hyvin ... toveri oli aivan oikeassa ... hän oli äärettömästi yhtä mieltä hänen kanssaan.

Pöytää katettaessa pistäytyi hän ulos. Ja joutuessaan hetkeksi itsekseen yksinäiseen koridoriin, jonne kuului vain laimentunut melu sisältä ravintolasta, hän tunsu vasta oikein onnensa pohjattomuuden. Voi tätä Helsingin elämää! Tämmöistäkö tämä on! On tämä omituista! Mutta hauskaa tämä on! Voi peeveli sentään!

Kesken kaiken innostuksen alkoi tungeskella mielessä jotakin, joka koko illan oli siellä ollut liikkeessä, mutta ei päässyt esille. Nyt se ponnistautui päällepäin, ja Antti näki koko matkansa kotoa, sieltä ylhäältä Kuopiosta tänne alas, tänne alas Helsinkiin, ihan siihen, missä hän nyt seiso i laulavan kaasuliekin alla. Se oli kuin leveä tie, leveämpi täältä, mutta kapeni kapenemistaan jällelle päin, kaukaisen etäisyyden perille, niinkuin pitkän kaitaisen lahdelman pohjukkaan, niinkuin jonnekin, mistä oli lähdetty aikoja sitten, milloin lie. Ainoastaan lyhyen hetken oli se auki edessä ja meni umpeen samassa. Sinne häipyivät pikkuisiksi, mustaksi, näkymättömäksi pisteeksi koti ja kaikki, mitä sielläpäin oli. Hetken vielä huppuroivat mielessä äiti ja Alma, mutta nekin hukkuivat siihen valoon ja äänten hälinään, joka ovea avatessa kohahti sen täydeltä vastaan.

Sisään tullessaan hän löi näppiä pänsä päällä ja hypähti askeleen hyvästä mielestä ja sanoin selittämättömästä sydämen kyllyydestä. Ja kun Kalle tuli lattialla vastaan, niin hän kävi kaulaan häntä, pyörähti ympäri kerran ja hihkaisi. Kaikki sille nauroivat, ja kun hän tuli pöytien luo, niin häneltä kysyttiin:

—Sinulla on hauska, Antti?

—Voi peeveli, kun minulla on hauska!

—No, istu sitten tähän syömään! Ja ota ryyppy myös!

—Minä otan ryyppyn!

Aika oli kulunut huomaamatta ja hetket valahtaneet kuin hieno hieta sormien lomitse. Soitto oli lakannut, ihmiset poistuneet ulkoa ja ainoastaan osa heistä jäänyt sisäravintolaan toiselle puolelle bufettihuonetta. Se näytti olevan samanlainen seurue kuin toisellakin puolen: muutamia nuoria vastatulleita ylioppilaita ja joukko vanhempia. Heidänkin pöydissään oli yhdenlainen elämä ja ilonpito.

Kun oli syöty, tuli kahvin ja liköörin vuoro, jota tarjosi Kalle. Rivit olivat harventuneet ja jällelle jäänyt ainoastaan innokkaimmat. He istuivat kaikki Kallen ympärillä. Hän esitti rivosanaisia lauluja, mikä oli hänen erikoistaitojansa, ja muut niihin säestivät kuorona loppusäveltä. Nieminen oli saanut koko illan

pysytellä Kallesta takapajulla, jolla nyt oli vereksempiä ihailijoita. Ei hän siitä kuitenkaan ollut millänsäkään, tilasi mitä muutkin, puheli kenen kanssa sattui ja kääntyi toisen puoleen, jos toinen käänsi selkensä. Hän ei muuta tehnyt kuin nauroi vähimmällekkin asialle, nauroi silmänsä pieniksi ja vetisiksi. Mutta sitä tehdessään hän piti tarkasti silmällä likööripullon liikkeitä ja osasi asettaa tyhjän lasinsa niin, että se aina tuli täytetyksi.

Antti oli väsynyt pitkällisestä pinnistyksestä. Hän loikoi sohvalla ja hengitti raskaasti. Pää oli raukea ja tahtoi painua olkapäätä vasten. Silmiä häikäisi kruunun valo, ja ne pyrkivät vähän väliä sulkeutumaan. Mutta loppusäestykseen hän kuitenkin yhtyi ja teki kädellään liikkeitä tahdin mukaan.

Kyyppari tuli ilmoittamaan, että oli aika sulkea. Loilottaminen lakkasi ja tuli keskustelu siitä, minne ajettaisiin. Siitä sovittiin pian.

Mutta silloin kysyi joukosta muuan, otettaisiinko mukaan Antti, jonka luultiin nukkuneen. Toiset vastustivat ja ehdottivat, että hänet vietäisiin Villensaunalle yöksi. Mutta toiset puolustivat, että Antti on otettava mukaan. Innokkaimmin puolusti häntä se, joka äsken oli ollut hänelle niin ystävällinen.

—Mitä te tyhjää! Antaa pojan tulla! Menee se sinne kerran vielä kuitenkin. Kyllä minä hänestä huolen pidän!—Mutta kuulkaas, keskeytti hän samassa, minulla ei ole lanttiakaan kukkarossa... Voiko kukaan vipata minulle—?

Antti oli noussut ja lähti hoipertelemaan ovea kohti.

—Antti, kuule! Voitko sinä vipata minulle huomiseen asti parikymmentä markkaa?

Antti kaivoi kukkaronsa esille ja otti sieltä ensimmäisen setelikäärön, mikä käteen sattui.

—Ota tuosta!

Vasta annettuaan hän huomasi, että se oli sama käärö, jonka äiti oli erotessa pistänyt hänen kouraansa.

—Hyvä on! sanoi toveri ja rahat katosivat kaikki hänen liivinsä lakkariin.—Sinä tulet tietysti mukaan, Antti! Ulos kaupungille?

—Tietysti Antti mukaan! huusivat nyt kaikki yhteen ääneen.

Antti ei virkkanut mitään, työnsi vain äänetönnä palttoota hihaan.

Kappelin edustalla olivat kaikki tulet sammutetut. Muuan surkea kaasuliekki vain valaisi tien rappusista alas. Suihkulähde oli lakannut puhaltamasta. Istumapaikat, joista ainoastaan lähimmät voi pimeässä erottaa, olivat tyhjä. Tuolit tuuskottivat pöytiä vasten turvallaan kuin juovuksissa siihen nukkuneet.

—Isvoshik! kuuli Antti huudettavan ja näki epäselvästi, kuinka niitä ajoi useampia katukäytävän reunaan.

Joku talutti häntä käsipuolesta. Hän nosti jalkansa rattaiden astimelle, mutta se lipesi siitä. Samassa hän kadotti tasapainonsa ja kaatui takaperin istualleen kadulle.

—Tätä pitää auttaa alkutaipaleesta! huusi toveri toisille ja tarttui molemmin käsin häntä kainaloihin, aikoen nostaa ylös.

Mutta silloin riuhtaisihe autettava irti, ponnistihe omin voimin seisoalleen, hihkaisi, löi kahta kämmentä yhteen, nakkasihe kohona rattaille, niin että vieteri rämähti pahasti, ja huusi:

—Kyllä minä jo auttamattakin pääsen!

—Katsos peijakkaan poikaa!

—Tarkk'ampujakatu 15.

Kuului ruoskan läiskähdys, ja tulista vauhtia karattiin menemään, niin että kaikui hiljaisen Esplanaadin kiviseinissä. Ja ennenkuin muut ehtivät valmistua lähtemään, oli Antin valkoinen lakki jo kadonnut Helsingin hämärään.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HELSINKIIN ***

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without

paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE

TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written

confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.